

Poročilo civilne družbe o spremljanju
izvajanja nacionalnega strateškega okvira
za enakost, vključenost in participacijo Romov
v Sloveniji

Poročilo civilne družbe o spremljanju izvajanja
nacionalnega strateškega okvira
za enakost, vključenost in participacijo Romov
v Sloveniji

Poročilo sta pripravili organizacija civilne družbe *Roma Youth Organization of Croatia* in romska asociacija *Romano Veseli* ob podpori drugih romskih združenj in aktivistov iz Slovenije.

Poročilo je bilo pripravljeno v okviru pobude „[Pripravljalna akcija – monitoring civilne družbe Romov – krepitev zmogljivosti in vključevanja romske ter pro-romske civilne družbe v spremljanje in pregled politik](#)“, ki jo izvaja konzorcij pod vodstvom Inštituta za demokracijo na Centralnoevropski univerzi (DI/CEU), vključno z Evropsko mrežo romskih organizacij na lokalni ravni (ERGO Network), Fundacijo za romski sekretariat (FSG) in Evropskim centrom za romske pravice (ERRC). Pobuda je bila financirana s strani Direktorata za pravosodje in potrošnike Generalnega direktorata Evropske komisije (DG Just) na podlagi pogodbe o storitvah št. JUST/2020/RPAA/PR/EQUA/0095.

Poročilo predstavlja ugotovitve avtorjev in ne odraža nujno stališč konzorcija ali Evropske komisije, ki ne moreta biti odgovorna za kakršnokoli uporabo informacij, ki so v njem vsebovane.

VSEBINA

SEZNAM OKRAJŠAV	6
IZVRŠNI POVZETEK	7
UVOD	9
1. IZVAJANJE NSO	11
1.1. Ključni razvojni dogodki in učinkovitost izvajanja	11
1.1.1. Spremembe v NSO	11
1.1.2. Napredek pri izvajanju	11
1.1.3. Učinkovitost spremljanja	11
1.1.4. Zbiranje podatkov	12
1.2. Sinergija NSO z domačimi in evropskimi ukrepi	12
1.2.1. Dopolnilne politike	12
1.2.2. Usklajenost z evropskimi ukrepi	13
1.2.3. Vpliv ocen	13
1.3. Sodelovanje Romov pri izvajanju	13
1.3.1. Vključevanje romskih nevladnih organizacij pri izvajanju	13
1.3.2. Romi v javnih institucijah, ki izvajajo NSO	13
1.3.3. Sodelovanje Romov pri spremljanju in evalvaciji	14
1.3.4. Prispevek Nacionalne romske platforme k izvajanju NSO	14
2. PREGLED PO TEMATSKIH PODROČJIH	16
2.1. Boj proti antigicejstvu in diskriminaciji	16
2.2. Izobraževanje	18
2.3. Zaposlovanje	20
2.4. Zdravstvo	20
2.5. Stanovanje, osnovne storitve in okoljska pravičnost	21
2.6. Socialna zaščita	24
2.7. Socialne storitve	25
2.8. Varstvo otrok	26
2.9. Spodbujanje (ozaveščanje o) romski umetnosti, kulturi in zgodovini	26
3. POUDAREK NA KLJUČNIH VPRAŠANJIH, KI ZADEVAJO ROME	28
3.1. Segregacija romskih otrok v izobraževalnem sistemu	28
3.1.1. Učinkovitost NSO pri reševanju problema	28
3.1.2. Sinergija z drugimi ukrepi	29
3.1.3. Sodelovanje Romov	30
3.2. Bivalna segregacija Romov	31
3.2.1. Učinkovitost NSO pri reševanju problema	33
3.2.2. Sinergija z drugimi ukrepi	34
3.2.3. Sodelovanje Romov	34
4. DODATNA OPAŽANJA	36
ZAKLJUČKI IN PRIPOROČILA	37
VIRI	39
PRILOGA: SEZNAM PROBLEMOV IN POGOJEV	40

SEZNAM OKRAJŠAV

ESF+	Evropski socialni sklad Plus
EURSF	Strateškim okvirom Evropske unije za Rome
GNOM	Urad vlade za narodne manjšine
HFRS	Stanovanjski sklad Republike Slovenije
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MKRR	Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj
NIJZ	Nacionalni inštitut za javno zdravje
NSO	Nacionalni romski strateški okvir
RCM	Romski civilni monitor
SIFOROMA 5	projekt Nacionalne romske platforme
SRRS	Slovenski regionalni razvojni sklad
VGC	Večgeneracijski centri

IZVRŠNI POVZETEK

Izvajanje NSO

Slovenski nacionalni romski strateški okvir (NSO) ostaja enoten dokument, ki združuje strateške cilje in akcijski načrt. Čeprav predvideva tri revizije, nobena ni bila izvedena, kar povzroča zastarelost ukrepov in omejuje odzivnost na nove izzive. Mehanizmi spremljanja so šibki, zbiranje podatkov je razdrobljeno, brez sistematičnega pristopa k etnično razčlenjenim podatkom. Ta vrzel spodkopava oblikovanje politik na podlagi dokazov in ocenjevanje napredka.

Sinergija med ukrepi EU in domačimi ukrepi je delna. Čeprav se NSO formalno usklajuje z EU-strateškim okvirom za Rome, izvajanje ni koherentno med posameznimi sektorji. Obstoječe dopolnilne politike ne naslavljajo sistemskih težav, kot sta segregacija in diskriminacija. Sodelovanje Romov pri izvajanju in spremljanju ostaja omejeno, kljub obstoju Nacionalne romske platforme. Vključevanje je pogosto posvetovalno in ne odločevalsko, kar zmanjšuje vpliv romskih glasov na oblikovanje in izvajanje politik.

Pregled stanja po posameznih področjih

Boj proti antigipsizmu in diskriminaciji: Vztrajen antigipsizem in diskriminacija ostajata pomemben izziv. Kljub ukrepom za usposabljanje policije in večjo kulturno ozaveščenost so se napetosti med romsko in neromsko skupnostjo povečale, z naraščajočim sovražnim govorom in lokalnimi protesti. Izvajanje je neenotno, sistemski ukrepi pa manjkajo.

Izobraževanje: Ukrepi za izboljšanje vključenosti v predšolsko in osnovnošolsko izobraževanje – kot so romski pomočniki in finančne spodbude – so vzpostavljeni, vendar sta segregacija in nizka stopnja prehoda v srednje šolstvo še vedno nerešeni. Zakonodajne spremembe, uvedene leta 2024, so namenjene povečanju participacije, vendar je njihov učinek negotov.

Zaposlovanje: Rezultati zaposlovanja Romov so minimalni; po udeležbi v državnih ukrepih je bilo zaposlenih le 177 oseb. Strukturne ovire, diskriminacija in pomanjkanje ciljnih programov vztrajajo, prav tako pa so odsotne intervencije na področju izobraževanja odraslih in mladih, ki niso vključeni v izobraževanje, zaposlovanje ali usposabljanje (NEET).

Zdravje: Razlike v zdravju ostajajo izrazite, z vrzeli v pričakovani življenjski dobi in visoko otroško smrtnostjo. Pozitivni premiki vključujejo projekte promocije zdravja, ki jih vodijo nevladne organizacije, ter iniciativo RomStat za izboljšanje zbiranja podatkov. Vendar so te dejavnosti projektno usmerjene in niso vključene v NSO.

Stanovanja, osnovne storitve in okoljska pravičnost: Investicije v romska naselja so izboljšale infrastrukturo, a so hkrati okrepile segregacijo. Nezakonita naselja ostajajo izključena iz financiranja, ena petina romskih skupnosti pa še vedno nima dostopa do pitne vode. Večnamenski centri so v gradnji, vendar manjkajo sistemski ukrepi za desegregacijo stanovanjskega prostora.

Socialna zaščita: Programi socialne aktivacije in ukrepi Garantije za otroke so nudili določeno podporo, zlasti romskim ženskam. Kljub temu pa so minimalna zagotovila dohodka in dostop do socialnih prejemkov nezadostni, kar pušča številna gospodinjstva v tveganju revščine.

Socialne storitve: So-financirani programi socialne pomoči in medgeneracijski centri izvajajo ciljne posege, vključno z usposabljanjem socialnih delavcev in ozaveščevalnimi kampanjami o zgodnjih porokah. Kljub napredku je doseg omejen, manjkajo pa programi za upravljanje dolgov.

Varstvo otrok: Otroci Romi se soočajo z revščino, slabimi življenjskimi pogoji in omejenim dostopom do kakovostnega izobraževanja. Obstajajo ukrepi za naslavljanje zgodnjih in prisilnih porok, vendar širše vprašanje varstva otrok ni sistematično vključeno v NSO. Pomanjkanje podatkov otežuje spremljanje in ciljno ukrepanje.

Romska umetnost, kultura in zgodovina: Kulturne naložbe so leta 2022 presegle 1 milijon EUR ter podprle projekte na področju jezika, medijev in dediščine. Civilna družba je te pobude pozdravila, vendar romska zgodovina ostaja večinoma odsotna v šolskih učnih načrtih, hkrati pa primanjkuje sistemske integracije kulturnih ukrepov.

Osredotočenost na ključna vprašanja, ki vplivajo na Rome

Segregacija v izobraževanju ostaja ena najpomembnejših in še nerešenih težav. Romski otroci so pogosto razporejeni v ločene razrede ali programe, kar je pogosto utemeljeno s predvidenimi jezikovnimi ali kulturnimi razlikami, tudi kadar geografske ovire ne obstajajo. Ta praksa ohranja sistemsko izključenost, omejuje dostop do kakovostnega izobraževanja in krepi stereotipe. Kljub zakonodajnim spremembam, namenjenim izboljšanju vključevanja, NSO segregacije ne prepozna kot problema, niti ne predlaga ciljnih usmerjenih ukrepov za desegregacijo. Odsotnost etnično razčlenjenih podatkov dodatno prikriva razsežnost te problematike in ovira učinkovito spremljanje ter oblikovanje politik.

Stanovanjska segregacija še naprej marginalizira romske skupnosti, saj so naložbe usmerjene predvsem v izboljšanje obstoječih naselij, ne pa v spodbujanje integracije. Čeprav so infrastrukturne izboljšave v določenih območjih izboljšale življenjske pogoje, so hkrati okrepile izolacijo, saj storitve še naprej ostajajo vezane na naselja. Nezakonita naselja so izključena iz financiranja, ena petina romskih skupnosti pa kljub ustavnim jamstvom še vedno nima dostopa do pitne vode. NSO se izogiba izrecni omembi segregacije in se zanaša na mehke ukrepe, kot je obveščanje občin o možnostih socialnih stanovanj, ki pa so se izkazali za malo učinkovite. Brez sistemskih politik desegregacije Romi ostajajo omejeni na segregirane prostore, kar ohranja njihovo socialno in ekonomsko izključenost.

UVOD

Nacionalni strateški okvir za Rome

Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2021–2030 (NSO) je bil sprejet decembra 2021, kar je bilo glede na to, da obdobje zajema tudi leto 2021, razmeroma pozno.¹

Pripravo dokumenta je vodila Vladna služba za narodnosti (VSN), ki deluje kot Kontaktna točka za Rome (KTP), v sodelovanju z vsemi pristojnimi ministrstvi, drugimi deležniki in predstavniki Romov ter na podlagi evalvacije predhodne Nacionalne strategije za vključevanje Romov 2017–2021. NSO je usklajen s Strateškim okvirom Evropske unije za Rome (EURSF) ter z nacionalnimi politikami Slovenije. Čeprav NSO formalno in strukturno izpolnjuje vse standarde, ki jih določa EURSF, njegova vsebinska in učinkovita izvedba ne naslavlja številnih izzivov, s katerimi se soočajo romske skupnosti.²

NSO vsebuje nabor upravnih ukrepov in na številnih področjih uporablja horizontalni pristop. Vendar pa nacionalne politike in zakonodaja na določenih področjih omejujejo učinek NSO ter razkrivajo njegove šibkosti. Ena najpomembnejših šibkosti je, da Slovenija ne zbira etnično razčlenjenih podatkov, kot je poudarjeno v NSO v skladu z njenimi zakoni in predpisi.

Poleg tega avtorji tega poročila menijo, da je jezik NSO problematičen, saj esencializira socialno izključenost kot lastnost Romov in reproducira predsodke o Romih; pogosto uporablja izraze, kot so »romski način življenja«, »drugačne vrednote« ter številne težave, s katerimi se Romi srečujejo, pojasnjuje z »necenjenjem izobrazbe«. Po drugi strani pa povsem prezre strukturne pogoje, ki v resnici v veliki meri prispevajo k izključenosti Romov, kot sta stanovanjska segregacija ali segregacija v izobraževanju.

Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRom), sprejet leta 2007, ima pomembno vlogo v NSO, saj so nekatere pravice Romov zapisane v tej zakonodaji. Zakon posebej predvideva spodbujanje dejavnosti za ohranjanje romskega jezika in kulture ter spodbujanje in organizacijo kulturnih, informativnih, založniških in drugih dejavnosti, pomembnih za razvoj romske skupnosti.³

O tem poročilu

Namen tega poročila je oceniti učinkovitost izvajanja slovenskega NSO, njegovo sinergijo z drugimi politikami ter participacijo Romov pri izvajanju in spremljanju.

Ocena temelji na intervjujih s ključnimi informatorji, analizi gradiva in razpravah v fokusni skupini. Proces zbiranja podatkov se je začel julija 2024 in se zaključil januarja 2025. Vključeval je sedem intervjujev s ključnimi informatorji, med drugim z Žigo Štajnbaherjem, strokovnjakom (intervju v živo v Zagrebu), Harisom Tahirovičem kot predstavnikom civilne družbe ter predstavniki javnih institucij, vključno z Varuhom človekovih pravic, Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) ter Uradom Vlade za narodnosti (GONM). Dodatni intervjuji so bili opravljeni z Jožekom Horvatom iz Zveze Romov Slovenije in Mileno Tudij iz Romano Veseli, partnerske organizacije v koaliciji.

Fokusne skupine so bile organizirane z mladimi Rominjami in Romi v Sloveniji, kar je zagotovilo vpogled na terenski ravni v izzive in priložnosti za vključenost Romov in participacijo na lokalni ravni.

¹ Republika Slovenija. (2021). *Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2021–2030*. Vlada Slovenije. Na voljo na: https://commission.europa.eu/system/files/2022-10/slovenia_-_national_roma_strategic-framework_21_30_en.pdf.

² Republika Slovenija. (2021). *Strategija vključenosti Romov Republike Slovenije za obdobje 2021–2030*. Vlada Slovenije. Na voljo na: https://commission.europa.eu/document/download/380d4a75-4f44-4da2-b361-b4939bd117b3_en?filename=roma_slovenia_strategy2_en.pdf

³ Zakon zagotavlja pravno podlago za priznanje Romov kot posebne skupnosti s posebnim statusom. Formalizira njihovo pravico do zastopnosti in participacije v javnem življenju z ustanovitvijo Sveta romske skupnosti, ki deluje kot krovno telo za zastopanje interesov Romov in podajanje mnenj o zakonodaji, ki jih zadeva. Zakon prav tako nalaga občinam z večjim številom Romov, da zagotovijo zastopnost Romov v občinskih svetih. Opredeljuje odgovornosti nacionalnih in lokalnih organov za pripravo in izvajanje ukrepov, ki podpirajo vključevanje Romov.

POROČILO O SPREMLJANJU CIVILNE DRUŽBE O IZVAJANJU NACIONALNEGA STRATEŠKEGA OKVIRA ZA ROME v Sloveniji

Poročilo se prav tako naslanja na celovito analizo relevantnih dokumentov, vključno z NSO, ZRom, Povzetkom dela Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2023, Poročilom o stanju človekovih pravic: Slovenija za leto 2023, ki ga je pripravilo Veleposlaništvo ZDA, Letnim poročilom o dejavnostih ECRI (2023) ter Šestim periodičnim poročilom Vlade Slovenije o izvajanju Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin in drugimi.

Osnutek ugotovitev so ključni sodelavci interno pregledali, da bi zagotovili natančnost in skladnost. Podatke sta pripravila Sinisa Senad Mušić in Marina Horvat iz Mladinske romske organizacije Hrvaške. Prispevala sta tudi Haris Tahirović, ki je omogočil zbiranje podatkov, ter Niko Okorn, ki je zagotovil lekturo, podporo pri analizi dokumentacije in zaključne pripombe. Janez Kranjc je nudil usmeritve pri prepoznavanju relevantnih institucij za vprašanja, povezana z Romi. Za dodatno preverjanje podatkov/rezultatov smo izvedli dva intervjuja z državljani Slovenije: z Urško Kupec, predstavnico civilne družbe, in z zaposlenim na Ministrstvu za izobraževanje, ki je želel ostati anonimen.

Avtorji izjavljajo, da nimajo navzkrižja interesov, saj niso sodelovali pri pripravi ali izvajanju NSO.

1. IZVAJANJE NSO

1.1. Ključni razvojni dosežki in učinkovitost izvajanja

1.1.1. Spremembe v NSO

NSO zajema strateške cilje ter posebne cilje in »ukrepe«, namenjene obravnavi različnih prednostnih področij. Strategija skupaj z večino svojih ukrepov velja do leta 2030. Dokument nima priloženih akcijskih načrtov.⁴

Vmesna ocena izvajanja NSO je bila načrtovana do konca leta 2023, vendar do tega ni prišlo. Intervjuvani predstavnik vlade je to pojasnil z volitvami; vendar ob upoštevanju, da so te potekale leta 2022 in do priprave tega poročila ocena ni bila izvedena, lahko obstajajo tudi drugi razlogi, kot je pomanjkanje politične volje. Zamuda pri oceni, ki bi lahko bila osnova za posodobitev NSO, je bila kritizirana s strani romskih nevladnih organizacij.

V času priprave tega poročila so bili člani Koalicije RCM iz Hrvaške s strani GNOM povabljeni na srečanje v maju 2025, ki bo služilo kot uvodno srečanje za pripravo ocene, zapadle do leta 2026, z možnostjo spremembe in dopolnitve ukrepov ter dejavnosti.

Posledica pomanjkanja ocene in posodobitve je, da NSO še vedno vključuje nekatere načrtovane ukrepe z že pretečenimi roki izvedbe.

1.1.2. Napredek pri izvajanju

Skrozi intervjuje z anketiranci in terensko raziskavo se je izkazalo, da Vlada Republike Slovenije dejansko izvaja ukrepe, določene v NSO. G. Muc, eden ključnih predstavnikov Romov, je izrecno izrazil zadovoljstvo s financiranjem CRCRS. Čeprav so bile nekatere dejavnosti pri izvajanju zamaknjene, so javni pritisk in številna medijska poročila prispevali k določenemu pozitivnemu razvoju.

Ena najpomembnejših izboljšav se nanaša na povečanje finančnih sredstev za izvajanje pravic Romov na lokalni ravni. V letu 2023 je bil skupni znesek, dodeljen občinam, 6,2 milijona EUR, medtem ko se je ta znesek v letu 2024 povečal na 8,6 milijona EUR, kar predstavlja skupno 38-odstotno povečanje. Posebej izstopajo manjše občine in občine v jugovzhodni Sloveniji, ki so prejele znatna povečanja. Na primer:⁵⁶

- Novo mesto je v letu 2024 prejelo 895.733 EUR (v primerjavi s 646.891 EUR v letu 2023),
- Murska Sobota je prejela 825.534 EUR (v primerjavi s 599.326 EUR) in
- Krško je prejelo 730.243 EUR (v primerjavi s 531.569 EUR).

To stalno povečanje sredstev nakazuje, da kljub zamudam pri reviziji NSO vlada prepoznava nujnost naslavljanja romskih vprašanj in na občinski ravni vlaga več virov, zlasti na območjih z največjimi potrebami in najpogostejšimi napetostmi med romsko in nerenomsko skupnostjo.

1.1.3. Učinkovitost spremljanja

Urad Vlade za narodnosti (GONM), ki opravlja vlogo NRCP, spremlja izvajanje NSO. V to so vključeni koordinatorji iz ministrstev in vladnih služb, lokalne skupnosti ter posamezniki iz Sveta romske skupnosti Republike Slovenije (Svet).

⁴ Republika Slovenija. (2017). *Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2017–2021*. Vlada Slovenije. Na voljo na: https://commission.europa.eu/document/download/380d4a75-4f44-4da2-b361-b4939bd117b3_en?filename=roma_slovenia_strategy2_en.pdf

⁵ Sobotainfo. (22.08.2024). *Poziv k reševanju težav Romov, ne zgolj kaznovanju: Kam dajo občine denar, ki ga dobijo za romsko problematiko?* Na voljo na: <https://sobotainfo.com/novica/slovenija/poziv-k-resevanju-tezav-romov-ne-zgolj-kaznovanju-kam-dajo-obcine-denar-ki-ga>

⁶ Sobotainfo. (22.08.2024). *Poziv k reševanju težav Romov, ne zgolj kaznovanju: Kam dajo občine denar, ki ga dobijo za romsko problematiko?* Na voljo na: <https://sobotainfo.com/novica/slovenija/poziv-k-resevanju-tezav-romov-ne-zgolj-kaznovanju-kam-dajo-obcine-denar-ki-ga>

V skladu z Zakonom o Romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRom) je Vlada dolžna vsako leto poročati Državnemu zboru o svojih obveznostih do romske skupnosti, vključno z izvajanjem ukrepov NSO.⁷

Vendar pa je v praksi učinkovitost spremljanja izvajanja NSO problematična iz več razlogov. Prvič, večina ukrepov, predvidenih v NSO, ima kot rok za izvedbo konec obdobja NSO – leto 2030; to ne omogoča sprotnega spremljanja napredka.

Drugič, veliko ukrepov predstavlja splošne aktivnosti, ki se izvajajo kontinuirano, in ker se etnično razčlenjeni podatki ne zbirajo, se pojavlja vprašanje, kako bi bilo te podatke sploh mogoče pridobiti. V določenih primerih tudi sam NSO priznava, da kazalnikov učinka ni mogoče spremljati, ker ni podatkov, razčlenjenih po etnični pripadnosti.

1.1.4. Zbiranje podatkov

Zbiranje etnično razčlenjenih podatkov je v Sloveniji problematično zaradi zakonodaje o varstvu osebnih podatkov; to bistveno omejuje možnost ocenjevanja vpliva ukrepov, ki se izvajajo za romske skupnosti. NSO priznava, da:

V skladu z veljavno zakonodajo na področju varstva osebnih podatkov uradno zbiranje podatkov na podlagi narodnosti ali etnične pripadnosti ni mogoče, zato se podatki o članih romske skupnosti v Sloveniji ne zbirajo. Slovenija do nobene narodne ali etnične skupine ne pristopa na ta način. Vendar je bilo v zadnjih desetih letih opravljenih več poskusov pridobiti bolj celovite podatke o romski skupnosti prek raziskav. (NSO, str. 12)

Ta omejitve pomeni, da je ocenjevanje učinkovitosti ukrepov, namenjenih izboljšanju življenjskih pogojev, izobraževanja in vključevanja pripadnikov romske skupnosti, predvsem osnovano na ocenah. Čeprav so različne institucije izvajale raziskovalne projekte in občasne ankete, ti ukrepi ostajajo osamljeni in nesistematični. Zato ne zagotavljajo celovitega, zanesljivega in doslednega vira podatkov, potrebnih za natančno spremljanje in vrednotenje.

1.2. Sinergija NSO z domačimi in evropskimi ukrepi

1.2.1. Komplementarne politike

Sam NSO vsebuje celovit nabor horizontalnih ukrepov, kar pomeni, da so politike zunaj NSO v veliki meri že vključene v njegovo področje.

Vendar je pomembno izpostaviti Strategijo za izobraževanje Romov v Republiki Sloveniji 2021–2030 (SERS), ki je v celoti časovno usklajena z NSO. Razlogi za spremembo SERS, ki je bila prvič sprejeta leta 2004, izhajajo iz prepričanja, da bo višja raven izobrazbe in pridobitev kvalifikacij Romom omogočila boljši položaj na trgu dela ter prispevala k njihovem procesu vključevanja. Vendar sama SERS navaja, da zgolj ta strategija brez učinkovitih ukrepov na drugih področjih, kot so zaposlovanje, stanovanjska problematika, zdravstveno varstvo in podobna področja, ne bo vodila do dejanske vključenosti Romov v slovensko družbo. SERS je bila sprejeta tri mesece pred NSO, junija 2021. Vendar je SERS upoštevala NSO 2017–2021, hkrati pa je MIZŠ sodelovalo pri pripravi NSO. SERS vključuje tudi druge dokumente in resolucije, kot sta Nacionalni program izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji in Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko.⁸

SERS opredeljuje pravno podlago za financiranje romske skupnosti na področju izobraževanja ter določa financiranje ali sofinanciranje ukrepov za dejavnosti, povezane z Romi, ki so pozneje izpostavljene v NSO. Sem sodi financiranje romskih pomočnikov v vrtcih, sofinanciranje krajših programov v vrtcih, različne pedagoške dejavnosti in podobni ukrepi. Poleg tega opisuje nekatere horizontalne ukrepe, že v tem dokumentu pa so izpostavljene tudi izobraževalne dejavnosti v večnamenskih centrih.

⁷ Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS1). (2007). Uradni list Republike Slovenije (Uradni list RS), št. 33/07. Na voljo na: <https://pisrs.si/prehledPredpisa?id=ZAKO4405>

⁸ Republika Slovenija. (2021). *Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji 2021–2030*. Vlada Slovenije. Na voljo na: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.gov.si%2Fassets%2Fministrstva%2FMIZS%2FR1%2FRomi%2FStrategijaVIZRomov20212030.docx&wdOrigin=BROWSELINK>

Vendar se zdi, da učinkovito uresničevanje enakosti in vključenosti Romov ovira več določb slovenskega pravnega reda. Prvič, kot je obravnavano kasneje v tem poglavju, zakon omejuje možnost zbiranja etničnih podatkov. Bolj vsebinsko pa splošni pravni okvir omogoča, včasih pa celo opravičuje segregacijo v izobraževanju, vprašanje stanovanjske segregacije pa ostaja nenaslovljeno.

Na podlagi raziskave za to poročilo (analiza virov in intervjuji z MIZŠ, GNOM in Uradom Varuha človekovih pravic) lahko zaključimo, da oblasti ne obravnavajo razredov, v katerih prevladujejo romski učenci, kot segregirane, če so ti organizirani z namenom pomoči otrokom pri doseganju boljših izobraževalnih rezultatov. Če je cilj ohranjanje romskega jezika, organiziranje predšolskih skupin v romskih centrih, organizacija dodatnega učenja slovenskega jezika ali združevanje romskih otrok v razredu z romskim pedagoškim asistentom, se to šteje za upravičen razlog za oblikovanje skupine ali razreda, ki je večinoma ali v celoti sestavljen iz romskih otrok.

1.2.2. Usklajenost z ukrepi EU

NSO je tako vsebinsko kot formalno usklajen z evropskimi strategijami na področju enakosti, vključenosti in participacije Romov.

Slovenija je sprejela *Nacionalni akcijski načrt Jamstva za otroke Republike Slovenije 2022–2030* v skladu z Evropskim jamstvom za otroke. Ta dokument določa romske otroke kot eno od ciljnih skupin in jih v besedilu omenja več kot 170-krat. Glavni cilji Evropskega jamstva za otroke se uresničujejo prek splošnih politik, NSO pa te politike dopolnjuje s svojimi dejavnostmi, da romskim otrokom zagotovi uresničevanje pravic iz Evropskega jamstva za otroke.⁹¹⁰

1.2.3. Vpliv ocen

Ker NSO ni bil posodobljen, priporočila iz ocen niso bila upoštevana.

1.3. Participacija Romov pri izvajanju

1.3.1. Vključenost romskih NVO pri izvajanju

NSO predvideva partnerstva med romsko civilno družbo in institucijami pri svoji izvedbi. Svet ima osrednjo vlogo. Neposredno se financira iz državnega proračuna in je zadolžen za oceno potreb na lokalni ravni ter prerazporeditev sredstev osnovnim romskim organizacijam. To prerazporejanjepoteka kotjavni razpisi za projektne predloge ali aktivnosti, ki so namenjene izboljšanju življenjskih pogojev, ohranjanju romske kulture, preprečevanju diskriminacije in predsodkov ter spodbujanju vključenosti Romov, s poudarkom na ranljivih skupinah, kot so ženske, mladina in starejši.

Čeprav ta ureditev zagotavlja podlago za participacijo Romovpriizvajanju NSO, je učinkovitost takšne vključenosti odvisna od zmogljivosti tako romske civilne družbe kot institucij za sodelovanje v smiselnem partnerstvu. Intervjuji, izvedeni za to poročilo, kažejo, da so zmogljivosti NVO, in s tem celoten mehanizem njihove vključenosti v participacijo v okviru NSO, še vedno nizke.

1.3.2. Romi v javnih institucijah, ki izvajajo NSO

Posebni zakon o romski manjšini, ZRom, formalizira njihovo pravico do zastopanosti in participacije v javnem življenju z ustanovitvijo Sveta romske skupnosti Republike Slovenije (Svet) na nacionalni ravni, ki deluje kot krovni organ za zastopanje interesov Romov ter podajanje mnenj o zakonodaji, ki jih zadeva. Zakon prav tako nalaga občinam z večjim številom Romov, da zagotovijo romsko zastopnost v občinskih svetih.

Svet sestavlja 21 članov, od tega je 14 predstavnikov krovne romske organizacije, *Zveza Romov Slovenije*,

⁹ Evropska komisija. (b. d.). *Nacionalni akcijski načrti in poročila o napredku: Evropsko jamstvo za otroke*. Generalni direktorat za zaposlovanje, socialne zadeve in vključevanje. Na voljo na: -: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/social-protection-social-inclusion/addressing-poverty-and-supporting-social-inclusion/investing-children/european-child-guarantee/national-action-plans-and-progress-reports_en

¹⁰ Evropska komisija. (n.d.). *Evropsko jamstvo za otroke*. Generalni direktorat za zaposlovanje, socialne zadeve in vključevanje. Na voljo na: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/social-protection-social-inclusion/addressing-poverty-and-supporting-social-inclusion/investing-children/european-child-guarantee_en

preostalih sedem pa izvoljenih predstavnikov lokalnih svetov, oblikovanih na območjih z večjo romsko populacijo. Predstavnik krovne organizacije je opravljal tudi funkcijo predsednika Sveta vse od njegove ustanovitve.

Predsednik Sveta se sooča s težavami pri povezovanju drugih romskih organizacij. Poleg tega je treba omeniti, da številne NVO, ki veljajo za zastopnike Romov in njihovih interesov, ne vodijo člani romske skupnosti. Razlog za to je splošno nizka izobrazbena raven med Romi, omejene veščine, potrebne za vključevanje v civilno družbo, ter potreba po dajanju prednosti drugim zadevam (kot so eksistenčni izzivi, povezani z revščino). Posledično se aktivne romsko vodene NVO pogosto osredotočajo predvsem na projekte Erasmus, primanjkuje pa jim znanja, kadrovske zmogljivosti in volje za vključevanje v dejavnosti, povezane z oblikovanjem politik in razvojem strategij.

Čeprav je ta struktura dobro mišljena, se pojavljajo vprašanja, zakaj je tako velik delež članstva Sveta iz ene romske organizacije, četudi gre za krovno organizacijo. Vsi intervjuvani romski predstavniki civilne družbe so izrazili kritiko do takšne ureditve zastopanja interesov Romov, zlasti do krovne organizacije Romov v Sloveniji, saj so njeni načini delovanja povzročili pomisleke glede pomanjkanja transparentnosti pri razdeljevanju informacij in upravljanju finančnih virov. Jožek Horvat – Muc, predsednik krovne organizacije Romov v Sloveniji, Zveza Romov Slovenije, je v intervjuju pojasnil, da njihova privilegirana vloga partnerja Vlade Republike Slovenije in zakonsko določene organizacije, ki predstavlja več kot 50 % članov sveta, izhaja iz splošno omejenih zmogljivosti romske civilne družbe v Sloveniji. Poudaril je, da pomanjkanje sodelovanja med drugimi romskimi organizacijami krovno organizacijo postavlja kot vir stabilnosti in kontinuitete v delovanju sveta. Poleg te strukture zastopanja romske manjšine ni na voljo informacij o participaciji posameznikov, ki se identificirajo kot Romi, v javnih institucijah, neposredno odgovornih za izvajanje NSO in sektorskih politik, ki vplivajo na romske skupnosti.

1.3.3. Participacija Romov pri spremljanju in vrednotenju

Svet ima ključno vlogo pri zagotavljanju participacije Romov pri spremljanju izvajanja NSO, saj vključuje tako romska združenja kot izvoljene romske predstavnike. Vendar pa je dejanski vpliv te participacije trenutno omejen zaradi omejenih kapacitet romske civilne družbe in nizke izobrazbene ravni v romski skupnosti. Kljub tem izzivom je okvir za participacijo Romov v tem procesu utemeljen v pravnem aktu, ZRom, ki zagotavlja trdno podlago za njihovo vključevanje.

Kljub temu so mehanizmi spremljanja v načelu ustrezni, njihova dejanska učinkovitost pa je omejena. Veliko Romov Svet vidi kot pretesno povezanega z vlado, kar vzbuja dvome o njegovi neodvisnosti in zmožnosti za kritični nadzor.

Poleg Sveta občasno organizira srečanja tudi Nacionalna romska platforma (NRP – glej naslednje poglavje) za razpravo o temah, povezanih s spremljanjem, vendar je udeležba romske skupnosti na teh srečanjih pogosto nizka.

1.3.4. Prispevek Nacionalne romske platforme k izvajanju NSO

Nacionalna romska platforma (NRP) se uporablja za podporo participacije Romov; V ta namen NRCP od leta 2016 prejema sredstva Evropske komisije prek sedmih zaporednih projektov. Najaktualnejši je SIFOROMA7 z obdobjem izvajanja 2025–2026 in skupnim proračunom več kot 58.000 EUR. Projekt ima več ciljev. Prvi cilj je podpora izvajanju NSO z organizacijo delovnih skupin za spremljanje na regionalni/lokalni ravni, organiziranjem dogodkov v občinah z veliko romsko populacijo in akutnimi izzivi ter izvedbo vmesne evalvacije NSO. Drugi cilj je podpora opolnomočenju Romkinj z organizacijo aktivnosti zanje in vključevanjem te tematike v dnevni red novo ustanovljenega Odbora za enakost spolov. Končni cilj projekta je ozaveščanje javnih uslužbencev in NVO o problematiki zgodnjih in prisilnih porok ter izvedba raziskave na to temo.

Tema zgodnjih in prisilnih porok je bila v ospredju tudi pri prejšnjih projektih, financiranih s sredstvi EK, kot je SIFOROMA5 (2021–2023). Vprašljivo je, v kolikšni meri je to dolgotrajno in osredotočeno ukvarjanje z vprašanjem zgodnjih in prisilnih porok upravičeno. Ne zanikamo, da se ta pojav v določeni meri pojavlja v marginaliziranih romskih skupnostih. Vendar jesporno, ali to predstavlja najbolj perečo oviro za enakost in vključenost Romov ali pa bi bilo treba večji poudarek nameniti reševanju temeljnih strukturnih ovir. Taka selektivna pozornost tvega utrjevanje stigme do Romov. Poleg tega je malo dokazov, da je takšen poudarek rezultat temeljite ocene potreb ali participativnega dialoga s predstavniki Romov, ki bi utemeljil njegovo prednostno obravnavo.

NRP je bil uporabljen tudi v procesu razvoja trenutnega slovenskega NSO in je financiral razprave s predstavniki Romov ter delovne seje z deležniki. Poleg tega NRP v praksi dopolnjuje druge politične instrumente z omogočanjem izvajanja ukrepov za participacijo, predvidenih v širših strateških dokumentih.

NRP kot mehanizem financiranja predstavlja pomemben vir za GNOM pri zagotavljanju participacije Romov. Kljub temu bi morala biti takšna participacija zagotovljena kot standardna praksa, ne glede na obstoj te projektne podpore.

2. PREGLED PO TEMATSKIH PODROČJIH

2.1. Boj proti antigipsizmu in diskriminaciji

Od prejšnjega cikla ni bil dosežen pomemben napredek. Stanovanjska segregacija, pomanjkanje formalnega priznanja antigipsizma ter razširjena diskriminacija vztrajajo, pri čemer se povečuje zaznava diskriminacije, zlasti v jugovzhodni Sloveniji in Prekmurju. Napetosti med Romi in neromskimi skupnostmi ter s policijo ostajajo izrazite. Medijska poročila in intervjuji potrjujejo ponavljajoče se spore, proteste in naraščajoče nezaupanje. Lokalne oblasti so javno kritizirale odsotnost sistemskih ukrepov, parlamentarne razprave pa so poudarile, da pomanjkanje nacionalnega ukrepanja^{11,12,13} s vodi v samoorganiziranje; Varuh človekovih pravic Svetina je opozoril, da »odsotnost ukrepov na nacionalni ravni vodi v to, da lokalne skupnosti prevzemajo zadeve v svoje roke.« Nedavni (2024) incidenti v Kočevju in drugih občinah ponazarjajo ponavljajoče se medetnične napetosti^{14,15,16} ter množične proteste neromskih prebivalcev, ki so se zgodili v Šentjernej ali Ljubljani, oba v letu 2025. Udeleženci fokusne skupine so izrazili strah pred soočenjem, pri čemer so romski moderatorji priporočili zaklepanje prizorišč med javnimi dogodki za preprečitev konfliktov.^{17,18}

Ta trend priznavajo nacionalne in mednarodne institucije. OVSE ODIHR je leta 2023 poročal o vztrajnih sovražnih kaznivih dejanjih ter pomanjkljivostih v spremljanju in izvajanju, medtem ko Varuh opozarja, da nezadostni nacionalni ukrepi povzročajo lokalizirane odzive in spodkopavajo pravice Romov. Intervjuji, opravljeni za to poročilo, potrjujejo, da se antigipsizem vse pogosteje kaže na spletu in v medijskih narativih, kjer so Romi pogosto prikazani kotvir konflikta, namesto kot žrtve sistemske izključenosti.^{19,20}

NSO vključuje ukrepe v okviru »Boj proti antigipsizmu in diskriminaciji« ter »Izboljšanje sobivanja v romskih naseljih in njihovi okolici«, kot so usposabljanja proti diskriminaciji za uradnike, vključno s policijo, namenjena preprečevanju nasilja in zagotavljanju prisotnosti policije v romskih naseljih ter na območjih, kjer živijo Romi,

¹¹ Roma Civil Monitoring. (2023). *Poročilo o spremljanju civilne družbe o kakovosti nacionalnega strateškega okvira za enakost Romov, vključevanje in participacijo v Sloveniji* (RCM2022C4 Slovenija KONČNO). Urad za publikacije Evropske unije, Luksemburg. Na voljo na: --<https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/05/RCM-2022-C4-Slovenia-FINAL.pdf>

¹² Intervju z g. Harisom, g. Kranjcem in g. Mucem.

¹³ STA – Slovenska tiskovna agencija. (2025). *Župani jugovzhodne Slovenije in Posavja pozivajo k sistemskim ukrepom za Rome*. Dostopno na: <https://english.sta.si/3314854/mayors-in-southeast-slovenia-and-posavje-urge-systemic-roma-measures>

¹⁴ Slovenian Times. (2024). *Napredek pri romskih vprašanjih je počasen*. Dostopno na: <https://sloveniatimes.com/39801/progress-over-roma-issues-slow>

¹⁵ rroma.org. (nedatirano). *Slovenija in romski protesti*. Dostopno na: <https://rroma.org/slovenia-and-roma-protests/>

¹⁶ STA – Slovenska tiskovna agencija. (2025). *Župani jugovzhodne Slovenije in Posavja pozivajo k sistemskim ukrepom za Rome*. Dostopno na: <https://english.sta.si/3314854/mayors-in-southeast-slovenia-and-posavje-urge-systemic-roma-measures>

¹⁷ Nova24TV. (3. 8. 2025). *Šentjernejčani sporočajo vladi: Dovolj je bilo romskega nasilja in neukrepanja države*. Dostopno na: <https://nova24tv.si/sentjernejcani-sporocajo-vladi-dovolj-je-bilo-romskega-nasilja-in-neukrepanja-drzave/>

¹⁸ Dnevnik. (16. 07. 2025). *Tudi nune in obritoglavci na shodu v Ljubljani pozvali k zagotavljanju varnosti* [Tudi nune in obritoglavci na shodu v Ljubljani pozvali k zagotavljanju varnosti]. Dostopno na: <https://www.dnevnik.si/novice/ljubljana/okoli-sto-ljudi-pozvalo-k-zagotavljanju-varnosti-v-ljubljani-2744422/>

¹⁹ Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi – Urad za demokratične institucije in človekove pravice. (2023). *Podatki poročila – Slovenija – 2023*. Dostopno na: <https://hatecrime.osce.org/reporting/slovenia/2023>

²⁰ Varuh človekovih pravic Republike Slovenije. (2024). *Povzetek dela Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2023*. Dostopno na: https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP_2023/Summary_of_the_Work_of_the_Human_Rights_Ombudsman_of_the_Republic_of_Slovenia_for_2023.pdf

ter spodbujanje vključevanja prek kulture in ozaveščanja. Vendar dve načrtovani reviziji NSO nista bili izvedeni, prav tako na tem področju niso bili uvedeni novi ukrepi.

Kljub prepoznanju problema v NSO je bila izvedba nedosledna in pogosto bolj odzivna kot sistemska.

Za reševanje napetosti in diskriminacije je bilo uvedenih več ukrepov. Izobraževalni programi za organe pregona in javne uslužbenke so bili med najbolj vidnimi ukrepi. V letu 2023 je v usposabljanjih, izvedenih v partnerstvu z lokalnimi občinami in osredotočenih na prepoznavanje stereotipov, preprečevanje diskriminacije ter izboljšanje sodelovanja z romskimi skupnostmi, sodelovalo več kot 350 policistov in 120 javnih uslužbenec. Vendar pa so intervjuji in fokusne skupine, izvedene za to poročilo, razkrili, da je bil njihov učinek omejen; nekateri udeleženci so jih dojemali kot simbolične vaje in ne kot resna prizadevanja za spremembo odnosov, brez oprijemljivih izboljšav na lokalni ravni.²¹

Varnostni ukrepi so bili okrepljeni z večjo prisotnostjo policije v 20 romskih naseljih, kar je spremljalo 15-odstotno povečanje skupnih patrulj in preventivnih obiskov. Ti ukrepi so bili namenjeni deeskalaciji napetosti in zagotavljanju hitrejšega odziva na incidente. Čeprav so izboljšali prepoznavnost, so predstavniki Romov opozorili, da zaupanje ostaja nizko, preventivno delo policije pa pogosto deluje vsiljivo in ne sodelovalno. Bolj obetaven korak je bila ciljno usmerjena zaposlitev romskih policistov – leta 2025 so bili zaposleni štirje, pri čemer so predvidena letna povečanja njihovega števila. Ta pobuda je splošno prepoznana kot ukrep za krepitev zaupanja, čeprav njen obseg ostaja skromen.²²²³

Izvedene so bile tudi kulturne in ozaveščevalne dejavnosti. Ministrstvo za kulturo je leta 2022 financiralo 85 romskih kulturnih projektov in namenilo 140.000 EUR za spodbujanje romskega jezika, zgodovine in medkulturnega dialoga. Javne kampanje so skušale odpravljati stereotipe, vendar je bil njihov doseg omejen, romska zgodovina pa ostaja marginalna v šolskih kurikulumih. Projekti vključevanja skupnosti so bili izvedeni v 15 občinah, vključno z delavnicami za mlade in srečanja za reševanje konfliktov, podprti pa so bili tudi občinski romski svetniki za krepitev participacije. Te pobude so bile s strani lokalnih deležnikov pozitivno ocenjene, vendar ostajajo razdrobljene in odvisne od kratkoročnega financiranja.²⁴²⁵

V tem kontekstu je pomembno izjavo podal romski policist, ki na področju romskih vprašanj deluje prek svetovanja in multikulturnega programa znotraj policije. Poudaril je, da je glavna ovira medsebojno nezaupanje med romskimi in neromskimi skupnostmi ter da bo za obnovitev porušenega zaupanja potreben čas. Vendar je učinkovitost izvedenih ukrepov pogosto vprašljiva. Intervjuji in fokusne skupine so pokazali, da so imeli tisti, ki so odgovorni za izvajanje aktivnosti, pogosto saminegativna stališča do Romov, čeprav so sodelovali z romsko skupnostjo. Mlada Romkinja je navedla primer, ko je delavnico proti diskriminaciji vodil policist, katerega hči je bila predhodno vpletena v fizični spor z Rominjo – z intervjuvanko samo. Udeleženci fokusne skupine so se strinjali, da ta izobraževanja pogosto pomenijo predvsem priložnost za neformalno druženje ali, kot so dejali, »opletanje z jezikom o Romih«, ne pa resne izobraževalne napore, saj na lokalni ravni ni vidnih sprememb.²⁶²⁷

Podobne pomisleke so izrazili tudi predstavniki Urada varuha človekovih pravic, ki aktivno zbirajo podatke in izvajajo aktivnosti v romskih naseljih. Urad varuha človekovih pravic diskriminacijo razume širše – ta ne zajema le neposrednih primerov, temveč tudi sistemska vprašanja, kot so stanovanjske razmere, izolacija, segregacija, ravnanje policije v naseljih in celo zavračanje storitev v posameznih javnih prostorih.

²¹ Republika Slovenija. (2023). *Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji (za leto 2022)*. Vlada Slovenije. Dostopno na: https://www.romhr.hr/uploads/document/doc/41/Deseto-porocilo-o-polozaju-romske-skupnosti-v-Sloveniji_1_docx.pdf

²² Ibid.

²³ Svet24. (13. 01. 2025). *Slovenska policija zaposluje štiri Rome, želijo si jih več*. Dostopno na: <https://svet24.si/clanek/novice/slovenija/6784b4ff42a30/romska-skupnost-slovenija-romi-v-policiji>

²⁴ Republika Slovenija. (2023). *Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji (za leto 2022)*. Vlada Slovenije. Dostopno na: https://www.romhr.hr/uploads/document/doc/41/Deseto-porocilo-o-polozaju-romske-skupnosti-v-Sloveniji_1_docx.pdf

²⁵ Ibid.

²⁶ Fokusna skupina.

²⁷ Fokusna skupina.

Nekateri vidiki antigipsizma ostajajo nezadostno obravnavani. Spletni sovražni govor je razširjen, vendar se ne spremlja sistematično, strokovnjaki pa poročajo, da so Romi pogosto tarča. Medijsko poročanje utrjuje stereotipe: primeri, v katerih so Romi domnevni storilci, so predstavljeni senzacionalno, medtem ko napadi na Rome prejmejo minimalno pozornost. Članek Poročevalca iz leta 2024 je kritiziral objavo slik žrtve in storilca v primeru nasilnega incidenta, v katerega je bil vključen mladoletni Rom, ter izpostavil pomisleke glede zasebnosti. Prevajajoči trendi poročanja romska vprašanja okvirjajo kot »romski problem« in zanemarjajo strukturne vzroke. Čeprav organi te vzorce prepoznavajo, doslej niso bili uvedeni nobeni pregledi ali korektivni ukrepi za odpravo diskriminacije v medijih.²⁸²⁹

2.2. Izobraževanje

Slovenija sistematično ne zbira etnično razčlenjenih podatkov, kar otežuje spremljanje izobraževalnih rezultatov romskih učencev. Razpoložljive ocene kažejo na vztrajne razlike. Po podatkih Evropskega centra za pravice Romov (ERRC) je v osnovne šole vpisanih približno 1.200 romskih otrok, le približno polovica pa jih izobraževanje nadaljuje na srednji ravni. Inštitut za narodnostna vprašanja navaja višjo oceno, da osnovno šolo obiskuje približno 2.000 romskih otrok, vendar potrjuje, da le približno polovica vsake generacije napreduje v srednješolsko izobraževanje. Prav tako izpostavlja izrazite razlike v ponavljanju razreda: pri neromskih otrocih se delež giblje med 0,6 % in 1,2 %, medtem ko pri romskih otrocih povprečno znaša od 19,8 % do 33,5 %. Stanje se razlikuje po regijah; najslabše je v jugovzhodnih regijah, kjer ponavljanje razreda dosega 42,8 %, v Novo mestu pa devetletni osnovnošolski program zaključi le 6 % romskih otrok.³⁰³¹³²

Najbolj aktualni podatki o vpisu Romov v visokošolsko izobraževanje v Sloveniji segajo v študijsko leto 2018/2019, ko je bilo na univerzi evidentiranih 14 romskih študentov. Zanimivo je, da obstaja tudi Romski akademski klub, organizacija akademsko izobraženih Romov iz Prekmurja, ki trenutno šteje štiri člane z magistrirjem in več kot 30 članov skupaj.^{33, 34}

NSO si prizadeva nasloviti odsotnost, preprečevati predčasno opuščanje šolanja in povečati udeležbo v predšolskem ter srednješolskem izobraževanju. Ukrepi vključujejo finančne subvencije za romske družine, dodatno podporo pri učenju slovenskega jezika, poučevanje romskega jezika ter zaposlovanje romskih pomočnikov. Čeprav ti ukrepi naslavljajo pomembne izzive in so prispevali k izboljšanju vključevanja romskih otrok v izobraževanje, ostajajo nezadostni za odpravo sistemskih ovir, kot sta segregacija in izobraževanje odraslih.

Brez vključitve v širšo revizijo NSO je vlada decembra 2024 sprejela zakonodajna izhodišča, namenjena povečanju izobraževalne vključenosti Romov. Predlagani ukrepi zajemajo obvezno obiskovanje vrtca vsaj eno leto pred vstopom v osnovno šolo, ukinitvev otroškega dodatka za otroke, ki ne obiskujejo vrtca, znižanje otroških dodatkov za starše, ki po 15. letu ne zagotovijo nadaljevanja izobraževanja ter obvezno zaposlitev romskih koordinatorjev v občinah z romskimi naselji. Ti ukrepi so namenjeni krepitvi zgodnje vključenosti in lokalnega

²⁸ Inštitut Media. (b. d.). *Urška Valentič – Intervju*. Dostopno na: <https://institutemedia.org/urska-valentic-interview/>

²⁹ Poročevalec. (2025). *Antigipsizem: četudi problem pometemo pod preprogo, ne bo izginil* [“Antigipsizem: tudi če problem pometemo pod preprogo, ne bo izginil”]. Dostopno na: <https://reporter.si/clanek/slovenija/anticiganizem-cetudi-problem-pometemo-pod-preprogo-ne-bo-izginil-komentar-1289893?>

³⁰ IPerić, Tatjana. (2001, 15. avgust). *Nezadostno: vladni programi za Rome v Sloveniji*. Evropski center za pravice Romov. Dostopno na: <https://www.errc.org/roma-rights-journal/insufficient-governmental-programmes-for-roma-in-slovenia>

³¹ STA – Slovenska tiskovna agencija. (b. d.). *Izobraževanje med Romi se izboljšuje, vendar je še veliko za postoriti*. Na voljo na: <https://english.sta.si/3361704/education-among-roma-improving-but-still-much-to-do>

³² 24ur. (20. maj 2023). *‘Vsak romski otrok, ki pot nadaljuje v srednjo šolo, je pravi čudež’*. Na voljo na: <https://www.24ur.com/novice/slovenija/vsak-romski-otrok-ki-pot-nadaljuje-v-srednjo-solo-je-pravi-cudez.html>

³³ STA – Slovenska tiskovna agencija. (11. nov. 2024). *Romska skupnost v Sloveniji: Romski akademski klub združuje visoko izobražene Rome (III)*. Na voljo na: <https://www.sta.si/3361704/romska-skupnost-v-sloveniji-romski-akademski-klub-zdruzuje-visoko-izobrazene-rome>

³⁴ Kljub večkratnim poskusom klub ni odgovoril na naše prošnje za intervjuje, poslane prek uradnih elektronskih naslovov, Facebook strani in osebnih stikov. Razpoložljivi viri kažejo, da klub večinoma sestavljajo akademsko izobraženi Romi iz Prekmurja.

nadzora, a intervjuji, izvedeni v okviru te raziskave, razkrivajo različne odzive: predstavniki Romov priznavajo pomen izobraževanja, vendar kritizirajo finančne sankcije in predlagajo kompenzacijske ugodnosti, da bi preprečili poglobljanje revščine.³⁵

Vladna poročila potrjujejo, da se predšolski ukrepi izvajajo. Ukrepi vključujejo splošne subvencije, sodelovanje z romskimi pomočniki, dodatna plačila za razrede z romskimi učenci ter krajše 240-urne programe vrtcev. Vendar pa pri izvajanju še vedno obstajajo izzivi. Številni vrtci nasprotujejo krajšim programom, dodatni jezikovni pouk v večnamenskih centrih pa je bil v nekaterih naseljih prekinjen zaradi slabe infrastrukture.³⁶³⁷

Evropska komisija je zaznala rahlo izboljšanje vključenosti v predšolsko vzgojo in oblikovanje 19 novih delovnih mest za romske pomočnike v šolskem letu 2023/2024. Romski pomočniki so v skupnostih splošno cenjeni ter imajo ključno vlogo pri zmanjševanju odsotnosti. Inšpektorat za šolstvo je leta 2022 izvedel 245 prekrškovnih postopkov, od tega 223 zaradi odsotnosti, ter neposredno posredoval v 43 primerih, ko šole niso obvestile socialnih storitev. Ti ukrepi izkazujejo zavezanost, vendar ostajajo reaktivni namesto preventivni.³⁸³⁹

Kljub napredku na področju zgodnjega izobraževanja sistemske vrzeli ogrožajo dolgoročne rezultate.

Čeprav NSO predvideva določene ukrepe na področju srednješolskega izobraževanja, njihova izvedba še ni stekla. Po navedbah predstavnika GNOM ti ukrepi trenutno niso prednostna naloga, pričakuje pa se njihova kmaljšnja izvedba, pri čemer je rok za doseganje rezultatov določen za leto 2030.

Še pomembneje je, da šolska segregacija, ki bistveno vpliva na izobraževalne poti romskih otrok, ni prepoznana niti naslovljena v NSO ali drugih nacionalnih politikah. Večnamenski centri in kratki predšolski programi, namenjeni podpori vključevanju, dejansko ustvarjajo prostore, ki so namenjeni izključno Romom. Odsotnost etničnih podatkov omogoča organom, da se tej problematiki izognejo, kljub temu da uporabljajo etničnost za spremljanje prisotnosti. Predstavniki varuha človekovih pravic so potrdili poročila o segregiranih razredih ter navedli, da je združevanje utemeljeno z 'sprejemljivimi merili', čeprav ta nesorazmerno vplivajo na romske otroke.

Akterji civilne družbe dajejo prednost prisotnosti pred desegregacijo, organi pa se tej temi v celoti izogibajo. To nasprotje prikazuje strukturno pomanjkljivost pri zagotavljanju enakih možnosti. Pogoji v objektih, namenjenih zgolj Romom, so pogosto slabši, kar utrjuje izolacijo; to ugotovitev potrjuje tudi poročilo ameriškega State Departmenta iz leta 2023. Minority Rights Group Europe je že predhodno opozorila, da so romski otroci nezakonito ločeni v učilnicah, kar še vedno drži, saj niso bili sprejeti nobeni sistemski ukrepi. Za podrobnejšo analizo šolske segregacije glejte poglavje 3 tega poročila.⁴⁰

Ukrepi za jezikovno podporo se soočajo s podobnimi ovirami. Dopolnilni pouk slovenščine in romščine se izvaja nedosledno. Čeprav so romski pomočniki učinkoviti posredniki, njihove vloge ostajajo projektno zasnovane in ranljive na proračunske cikle, kar omejuje trajnost. Izobraževanje odraslih je v NSO povsem odsotno, kljub njegovi ključni vlogi pri prebijanju kroga izključenosti. Intervjuji potrjujejo, da se Romi, ki zgodaj zapustijo šolo, le redko znova vključijo v izobraževanje, zaradi česar so posebej prikrajšani mladi in ženske na trgu dela. Ta izključitev ohranja medgeneracijsko revščino in spodkopava širše cilje vključevanja.

³⁵ STA – Slovenska tiskovna agencija. (12. december 2024). *Vlada z izhodišči za reševanje nekaterih romskih vprašanj* [Vlada sprejela izhodišča za reševanje nekaterih romskih vprašanj]. Na voljo na: <https://english.sta.si/3373286/vlada-z-izhodišči-za-reševanje-nekaterih-romskih-vprašanj>

³⁶ Republika Slovenija. (2023). *Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji* [Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji]. Vlada Slovenije. Na voljo na: https://www.romhr.hr/uploads/document/doc/41/Deseto-porocilo-o-polozaju-romske-skupnosti-v-Sloveniji_1_docx.pdf

³⁷ Prav tam.

³⁸ Evropska komisija. (2024). *Monitor izobraževanja in usposabljanja 2024 – Poročilo o Sloveniji*. Urad za publikacije Evropske unije. Na voljo na: <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor/en/country-reports/slovenia.html>

³⁹ Republika Slovenija. (2023). *Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji* [Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji]. Vlada Slovenije. Na voljo na: https://www.romhr.hr/uploads/document/doc/41/Deseto-porocilo-o-polozaju-romske-skupnosti-v-Sloveniji_1_docx.pdf

⁴⁰ Ministrstvo za zunanje zadeve Združenih držav Amerike. (2024). *Poročila o človekovih pravicah za leto 2023: Slovenija*. Na voljo na: <https://www.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/slovenia/>

Mehanizmi spremljanja in vrednotenja so šibki. Čeprav določen nadzor obstaja, na primer postopki v zvezi z izostajanjem, ni sistematične ocene učinkovitosti ukrepov ali njihovega vpliva na zmanjšanje osipa. Pomanjkanje zanesljivih podatkov, skupaj z namernim izogibanjem etničnim kazalnikom, preprečuje oblikovanje politik na podlagi dokazov in prikriva razsežnost segregacije.

2.3. Zaposlovanje

Zaposlovanje ostaja eno najpomembnejših, a najmanj naslovljenih področij vključenosti Romov v Sloveniji. NSO in vladna poročila o njegovem izvajanju kot glavne ovire, s katerimi se Romi soočajo pri dostopu do zaposlitev, opredeljujejo nizko raven izobrazbe, pomanjkanje delovnih izkušenj ter »nezadostno sposobnost in pripravljenost Romov, da aktivno prepoznavajo lastne kompetence in interese v povezavi z izobraževanjem, usposabljanjem in zaposlovanjem«. Pri tem pa spregledajo diskriminacijo in antigipsizem kot strukturna problema.

Čeprav NSO prepoznava zaposlovanje kot prednostno nalogo, predvideva en horizontalni ukrep, »Vključenost Romov v državne programe na trgu dela do leta 2030«, ki temelji na splošnih zaposlitvenih storitvah namesto na prilagojenih pristopih. Čeprav so Romi formalno določeni kot prednostna skupina, se to ni odrazilo v ciljno usmerjenih ukrepih ali v sistematičnem zbiranju podatkov o dosegu horizontalnih ukrepov med Romi. Posledično učinkovitost ukrepov ostaja neznan, vztrajajoče težave pa kažejo na omejen učinek.

Vladno poročilo o izvajanju NSO navaja, da je leta 2022 v državnih ukrepih sodelovalo 3.479 Romov. Vendar pa se pri dejanskih zaposlitvenih rezultatih to število bistveno zmanjša na zgolj 177 Romov, pri čemer ni podatkov o zadržanju zaposlitve. (Zaradi pomanjkanja razpoložljivih podatkov, zlasti za obdobje od leta 2023 dalje, so naše informacije osnovane na intervjujih z organizacijami civilne družbe in razpravah v fokusnih skupinah)⁴¹.

To izrazito neskladje med sodelovanjem in rezultati poudarja omejeno učinkovitost obstoječih programov. Intervjuji z organizacijami civilne družbe in fokusnimi skupinami razkrivajo, da je sodelovanje za brezposelne posameznike pogosto obvezno, ukrepi pa ne naslovijo temeljnih vzrokov izključenosti, predvsem diskriminacije in nizke ravni izobrazbe. Romi so pogosto usmerjeni v kratkoročna, slabo plačana dela, predvsem v gradbeništvu in fizičnem delu, brez možnosti za stabilno zaposlitev ali razvoj veščin.

Prisotni so nekateri pozitivni premiki, čeprav v zelo omejenem obsegu. Ciljno zaposlovanje romskih pomočnikov v izobraževanju ali začetno zaposlovanje romskih policistov (štirje zaposleni v letu 2025, z načrti za letno povečanje tega števila) predstavljajo korake k vključevanju. Vendar pa ti ukrepi zajemajo zelo omejeno število oseb, skupaj⁴² samo nekaj deset posameznikov, in ne morejo nadomestiti odsotnosti sistemskih politik na trgu dela.

Ključni izziv je, da številni Romi zelo mladi vstopajo na trg dela brez dokončanja izobrazbe, zaradi česar so zelo prikrajšana in težko zaposljiva skupina. Poudarjeno je bilo tudi, da je udeležba v teh ukrepih pogosto obvezna za brezposelne posameznike, vendar so rezultati zelo omejeni, zlasti za tiste brez formalne izobrazbe. Intervjuji potrjujejo, da se Romi, ki predčasno zapustijo šolo, redko ponovno vključijo v izobraževanje, zaradi česar so mladi in ženske posebej izpostavljeni dolgotrajni brezposelnosti. Medtem ko so Rominje in NEET-mladi v EU strateškem okviru za Rome prepoznani kot posebej prikrajšane skupine, slovenski NSO to tematiko povsem prezre in posebnih programov, ki bi naslavljali njihove specifične potrebe, ni. Poleg tega ukrepi, kot so spodbude za delodajalce, programi javnih del ali plačane prakse, niso prisotni, izobraževanje odraslih, ki je ključnega pomena za izboljšanje zaposljivosti, pa strategija izpušča.

2.4. Zdravstvo

Zdravstvene razlike med Romi v Sloveniji ostajajo izrazite in so tesno povezane z revščino ter slabimi življenjskimi pogoji, ki so zunaj neposrednega vpliva pristojnih institucij na področju zdravstva. Umrljivost dojenčkov med Romi je poročana kot štirikrat višja kot v splošni populaciji, prav tako je stopnja umrljivosti otrok,

⁴¹ Republika Slovenija. (2023). *Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji* [Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji]. Vlada Slovenije. Na voljo na: https://www.romhr.hr/uploads/document/doc/41/Deseto-porocilo-o-polozaju-romske-skupnosti-v-Sloveniji_1_docx.pdf

⁴² Svet24. (13. 01. 2025). *Slovenska policija zaposluje štiri Rome, želijo si jih več*. Dostopno na: <https://svet24.si/lokalno/pomurje/novice/zaposlitev/romska-skupnost-slovenija-romi-v-policiji-1393871/>

starih od 1 do 4 let, izrazito povišana, medtem ko je pričakovana življenjska doba približno 22 let krajša kot pri večinskem prebivalstvu. Ti podatki poudarjajo nujnost ciljnih intervencij, vendar je napredek v okviru NSO omejen in razdrobljen.⁴³

NSO opredeljuje dva cilja na področju zdravstva: vzpostavljanje zaupanja med romskimi skupnostmi in zdravstvenimi ustanovami ter spodbujanje bolj zdravega življenjskega sloga. Ukrepi vključujejo terenske storitve, zdravstveno vzgojo in preventivne programe. Te pobude so okrepile zaupanje v zdravstveni sistem in ciljno naslovile zdravstvene neenakosti Romov.

Izvajanje je bilo osredotočeno na projektne dejavnosti namesto na sistemske reforme. V letih 2021/2022 je Ministrstvo za zdravje sofinanciralo programe za ranljive skupine v višini 560.000 EUR, ki so jih izvajale tri NVO: Kralji ulice (dostop do zdravja in podpora), Romani Union (spodbujanje zdravja za ženske, otroke in starejše) ter Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto – *Zdravita* (zdrav življenjski slog). Aktivnosti so vključevale izobraževanje o prehrani, higieni, spolnem in reproduktivnem zdravju, ozaveščanje o COVID-19 ter cepljenje. Delavnice in individualno svetovanje so obravnavale duševno zdravje in opolnomočenje, kar so dopolnjevale medijske kampanje prek romskih časopisov in radia.⁴⁴⁴⁵

Eden od intervjuvancev v tem poročilu je izpostavil napredek na področju zdravstvenega varstva in poudaril, da se izvaja veliko projektov ter da so bili nekateri izzivi, kot je dostop do splošnih zdravnikov, hitro rešeni, medtem ko druge težave, kot so nezdrave navade med Romi, zahtevajo dodatno pozornost, pri čemer bo za rešitev številnih izzivov potreben daljši čas. Poleg tega, čeprav se številne aktivnosti izvajajo na projektni ravni, kar je bolje kot neukrepanje, obstaja potreba po bolj sistematičnem pristopu, je izpostavil intervjuvanec. Številne dejavnosti na lokalni ravni niso dokumentirane v medijskih poročilih ali uradnih vladnih dokumentih. Ključna področja dela vključujejo preventivo odvisnosti, reproduktivno zdravje, dostop do mamografije ter sodelovanje z zdravstvenimi delavci, ki poteka prek predstavnikov romske skupnosti na lokalni ravni.⁴⁶

Raziskovalno in strokovno udejstvovanje sta se v zadnjih letih povečala. Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ) je nadaljeval raziskave o Rominjah in novorojenčkih ter pripravil nacionalno zdravstveno raziskavo za leto 2023. Leta 2023 je bil v *Journal of Public Health* objavljen znanstveni članek o reproduktivnem zdravju Rominj, ki zagotavlja dokaze za prilagojene ukrepe. Leta 2024 je NIJZ v Murski Soboti organiziral konferenco z naslovom »Zdravje Romov – včeraj, danes, jutri«, na kateri so bili predstavljeni raziskovalni izsledki in predstavljen projekt RomStat za izboljšanje zbiranja zdravstvenih podatkov.⁴⁷⁴⁸

2.5. Stanovanjske razmere, osnovne storitve in okoljska pravičnost

⁴⁹Romske skupnosti v Sloveniji se soočajo s trajno stanovanjsko prikrajšanostjo in omejenim dostopom do osnovnih storitev. Študija MDPI o socialni infrastrukturi za romske skupnosti (2023) poudarja, da številna

⁴³ Roma Civil Monitor. (2023). *Poročilo o spremljanju civilne družbe o kakovosti nacionalnega strateškega okvira za enakost, vključenost in participacijo Romov v Sloveniji (RCM2022C4 Slovenija FINAL)* --. Urad za publikacije Evropske unije, Luksemburg. Na voljo na: <chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpcqlclefindmkaj/https://www.romacivilmonitoring.eu/pdf/rcm-civil-society-monitoring-report-1-slovenia-2017-eprint-fin.pdf>

⁴⁴ D Republika Slovenija. (2023). *Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji* [Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji]. Vlada Slovenije. Na voljo na: https://www.romhr.hr/uploads/document/doc/41/Deseto-porocilo-o-polozaju-romske-skupnosti-v-Sloveniji_1.docx.pdf

⁴⁵ IBID

⁴⁶ Intervju z g. Muc.

⁴⁷ Mihevc Ponikvar, B., Krajnc Nikolić, T. & Zakrajšek, V. (2023, 29. maj). *Perinatalni kazalniki zdravja žensk, ki živijo v romskih naseljih v Sloveniji*. Revija Javno zdravje, 2023(1). <https://doi.org/10.26318/JZ-2023-1>

⁴⁸ Nacionalni inštitut za javno zdravje Republike Slovenije (NIJZ). (2024, 17. maj). *Strokovna konferenca o zdravju Romov v Murski Soboti* [Strokovna konferenca o zdravju Romov v Murski Soboti]. NIJZ — Območna enota Murska Sobota. Dostopno na: <https://nijz.si/obmocna-enota-murska-sobota/strokovna-konferenca-o-zdravju-romov-v-murski-soboti/>

⁴⁹ Roma Civil Monitor. (2023). *Poročilo o spremljanju civilne družbe o kakovosti nacionalnega strateškega okvira za enakost, vključenost in participacijo Romov v Sloveniji (RCM2022C4 Slovenija FINAL)* --. Urad za publikacije Evropske unije, Luksemburg. Na voljo na: <chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpcqlclefindmkaj/https://www.romacivilmonitoring.eu/pdf/rcm-civil-society-monitoring-report-1-slovenia-2017-eprint-fin.pdf>

romska naselja v Sloveniji nimajo ustrezne stanovanjske infrastrukture, prebivalci pa pogosto živijo v neformalnih ali segregiranih razmerah. Študija poudarja potrebo po vzpostavitvi formalnih naselij z ustreznimi komunalnimi storitvami, da bi Romi lahko v celoti uresničevali svoje ustavne pravice. Poročilo UNICEF o romskih otrocih (2024) poziva k izboljšanju romskih naselij za zagotovitev osnovnih storitev, vključno s stanovanji in sanitarno infrastrukturo, z namenom izboljšanja življenjskih pogojev in zaščite otrokove pravice. Slabi pogoji v romskih naseljih vplivajo tudi na druga področja, kot je izobraževanje. Na primer, določen projekt je bilo treba v nekaterih naseljih ustaviti zaradi neustreznih življenjskih pogojev, kot je navedeno v poglavju o izobraževanju v tem poročilu.^{50,51}

Drug bistven izziv je stanovanjska segregacija, ki jo NSO delno naslavlja z »mehkim« ukrepom, ki posebej obvešča občine z večjim deležem romskega prebivalstva ob razpisu za socialna stanovanja. Čeprav razčlenjeni podatki niso sistematično zbrani, so intervjuji z g. Žigo in drugimi predstavniki civilne družbe jasno potrdili, da Romi pridobijo socialna stanovanja, vendar pod splošnimi pogoji, kar pomeni, da ni pozitivnih ukrepov ali vsaj ciljnega usmerjanja za spodbujanje desegregacije. Vendar segregacija na podlagi etnične pripadnosti zahteva drugačen pristop, ki trenutno ni prednostna naloga.

NSO daje prednost izboljšanju bivalnih pogojev v romskih naseljih za stanovanjsko desegregacijo. Čeprav naložbe v romska naselja prispevajo k splošnemu cilju vključenosti Romov v družbo, ima segregacija širše posledice, ki presegajo zgolj bivalne razmere. NSO redko uporablja izraz »segregirana romska naselja«, temveč raje »naselja z večinskim romskim prebivalstvom«. Za podrobnejšo analizo stanovanjske segregacije glejte poglavje 3 tega poročila.

Za obravnavo stanovanjske segregacije NSO vključuje dva ukrepa: Prvič, informiranje občin, kjer živijo Romi, o možnostih sofinanciranja gradnje neprofitnih stanovanj in zagotavljanja stanovanjskih enot v okviru programov SSRS ter zagotavljanje strokovne pomoči občinam. Drugič, informiranje zainteresirane romske populacije o možnostih najema stanovanj v okviru javnih razpisov SSRS. Gre za mehke ukrepe, katerih izvajanje sploh ni bilo spremljano, prav tako nismo našli nobenega vladnega poročila, ki bi vsebovalo podatke o njihovi izvedbi. Vendar pa imajo, kot smo že navedli zgoraj, Romi dostop do socialnih stanovanj pod enakimi pogoji kot vsi ostali državljani Republike Slovenije; Določenemu številu Romov so socialna stanovanja dodeljena glede na njihov socialni status.⁵²

Vendar pa obstajajo ovire za uresničitev vsaj prednostne naloge izboljšanja bivalnih pogojev znotraj segregiranih naselij. Predvsem neurejena pravna stanja številnih romskih naselij glede zemljišč, na katerih se ta nahajajo, onemogočajo vlaganja v infrastrukturo. Drugič, tudi po uvedbi ukrepov za legalizacijo, ki bi jih upravičili do nacionalnega sofinanciranja naložb, so še vedno lokalne oblasti tiste, ki določajo prednostne naloge za naložbe. Da problem še vedno obstaja, potrjujejo številni medijski članki. Predstavniki Amnesty International Slovenija, romskih organizacij in sami Romi so na novinarski konferenci v Ribnici opozorili, da petina romskih naselij v Sloveniji še vedno nima dostopa do pitne vode, čeprav je pravica do vode kot človekova pravica zagotovljena z ustavo. Zato so sprožili posebno peticijo, s katero pozivajo vlado, naj zagotovi vodo tam, kjer je še vedno ni. V istem letu, 2024, je g. Muc, ki smo ga intervjuvali, v medijih predstavil svoje stališče.^{53,54}

[extension://efaidnbmnnnibpcajpcgqlcfefindmkaj/https://www.romacivilmonitoring.eu/pdf/rcm-civil-society-monitoring-report-1-slovenia-2017-eprint-fin.pdf](https://www.romacivilmonitoring.eu/pdf/rcm-civil-society-monitoring-report-1-slovenia-2017-eprint-fin.pdf)

⁵⁰ MDPI. (2025). *K vključujočemu ravnanju z odpadki v marginaliziranih urbanih območjih: strokovno voden okvir in njegova pilotna izvedba v mestu Reșița, Romunija-*. Sustainability, 17(11), 5070. Na voljo na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/17/11/5070>

⁵¹ Evropska komisija. (2024). *Poročilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o izvajanju nacionalnih strateških okvirov za Rome v luči EU strateškega okvira za Rome za enakost, vključenost in participacijo ter Priporočila Sveta o enakosti Romov, vključenosti in participaciji* (COM(2024) 422 final). Na voljo na: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=COM%3A2024%3A422%3AFIN-->

⁵² Intervju z g. Žigo, g. Mucem in g. Harisom

⁵³ Intervju s predstavnikom GNOM

⁵⁴ 24ur. (19. 11. 2024). *Amnesty International je pozval vlado k zagotovitvi vode v vseh romskih naseljih* [Amnesty International calls on the government to ensure water in all Roma settlements]. Na voljo na: <https://www.24ur.com/novice/slovenija/amnesty-international-vlado-pozval-k-zagotovitvi-vode-v-vseh-romskih-naseljih.html>

“Potrebujemo sistemska pravila, strukturirano financiranje in jasno določene odgovornosti za reševanje teh vprašanj. [...] Oskrba z vodo je odgovornost občin, vendar če občine tega ne zagotovijo svojim prebivalcem, je dolžnost države, da poseže in zagotovi ustavno pravico do vode.”⁵⁵

V začetku leta 2023 je Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj objavilo dvoletni javni razpis za sofinanciranje infrastrukturnih projektov v romskih naseljih. Skupna dodeljena sredstva so znašala 2,5 milijona EUR, pri čemer je bilo za leto 2023 namenjenih 1,5 milijona EUR in za leto 2024 1 milijon EUR. Občine so prijavile 14 projektnih predlogov, vsi so bili odobreni. Namen teh projektov je bil izboljšati osnovno infrastrukturo, kot so ceste, oskrba z vodo in elektrika v romskih naseljih.⁵⁶

Čeprav so nadaljevanja vlaganj v letu 2025 pohvalna in so sredstva zagotovljena tudi za leto 2026, pa je bilo pri tej aktivnosti v okviru NSO vloženih manj finančnih sredstev, kot je bilo načrtovano. Ukrep predvideva naložbe v višini 1.700.000 EUR za leti 2022, 2023 in 2024, medtem ko za naslednja leta niso bile predvidene naložbe, saj se je domnevalo, da bo do takrat izvedena revizija, ki pa še vedno ni bila opravljena.⁵⁷

V letu 2024 so nacionalni organi prek programa podpore samostojnemu razvoju lokalnih skupnosti dodelili tudi sredstva. Medtem ko obstaja nacionalni skupnostni program za italijansko in madžarsko manjšino, podobnega programa za romsko skupnost nismo našli. Ugotovili smo, da so bila v okviru tega razpisa dodeljena sredstva občini Krško za Rome. Po poročanju več medijev naj bi bila ta sredstva zlorabljena oziroma odtujena s strani gradbenega podjetja in predstavnika Romov v lokalni samoupravi.⁵⁸⁵⁹

Pri izvajanju še vedno obstaja zelo jasna razlika med registriranimi in nezakonitimi naselji. V letu 2025 je Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj (MKRR) objavilo javni razpis za sofinanciranje skupnostne infrastrukture v romskih naseljih, v skupni višini 1 milijon EUR. Devet občin je oddalo vloge. Ministrstvo je odobrilo sedem vlog in izdalo sklepe o dodelitvi sredstev občinam Puconci, Črnomelj, Murska Sobota, Kuzma, Lendava ter dvakrat občini Rogašovci. Zaradi nezadostnih sredstev projektnega predloga občine Beltinci ni bilo mogoče v celoti sofinancirati. Vloga občine Ribnica je bila zavrnjena, ker je presegala omejitve sofinanciranja. Za leto 2026 so bila za isti razpis zagotovljena enaka sredstva.⁶⁰⁶¹⁶²

Te naložbe so rezultat napovedi vlade iz leta 2024, da bo MKRR objavilo javne razpise. Razpise bo izvajalo ministrstvo samo ter preko Slovenskega regionalnega razvojnega sklada (SRRS) in Slovenskega podjetniškega

⁵⁵ Blue Community. (21. november 2024). *Slovenija: Pitna voda za vse Rome*. Na voljo na: <https://bluecommunity.net/2024/11/21/sloveniadrinkingwaterforallroma/> -----[blue-community.net](https://bluecommunity.net)

⁵⁶ Republika Slovenija. (2023). *Šesto periodično poročilo Vlade Republike Slovenije o izvajanju Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin v Republiki Sloveniji*. Vlada Republike Slovenije. Na voljo na: https://rm.coe.int/6th-sr-slovenia-en/1680ac0ef3_rm.coe.int+1

⁵⁷ Republika Slovenija. (2021). *Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2021–2030*. Vlada Slovenije. Na voljo na: https://commission.europa.eu/system/files/2022-10/slovenia_-_national_roma_strategic_framework_21_30_en.pdf

⁵⁸ Republika Slovenija. (b. d.). *Spodbujanje regionalnega razvoja*. Vlada Republike Slovenije. Na voljo na: <https://www.gov.si/en/topics/promoting-regional-development/>

⁵⁹ Roma Foundation. (b. d.). *Slovenija in Romski skladi*. Na voljo na: <https://roma.org/slovenia-and-roma-funds/>

⁶⁰ Republika Slovenija. (2024). *Javni razpis za sofinanciranje projektov osnovne komunalne infrastrukture v romskih naseljih v letih 2025 in 2026* [Javni razpis za sofinanciranje projektov osnovne komunalne infrastrukture v romskih naseljih za leti 2025 in 2026]. Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj. Na voljo na: <https://www.gov.si/zbirke/javneobjave/javnirazpizasofinanciranjeprojektovosnovnekomunalneinfrastrukturevromskihnaseljihvletih2025in2/> -----

⁶¹ Republika Slovenija. (2. april 2025). Rezultati javnega razpisa za sofinanciranje skupnostne infrastrukture v romskih naseljih in informacija o drugem roku. *Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj*. Dostopno na: <https://www.gov.si/en/news/2025-04-02-results-of-the-call-for-proposals-to-co-finance-community-infrastructure-in-roma-settlements-and-information-of-the-second-deadline/>

⁶² Republika Slovenija. (2. april 2025). Rezultati javnega razpisa za sofinanciranje skupnostne infrastrukture v romskih naseljih in informacija o drugem roku-. *Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj*. Dostopno na: <https://www.gov.si/en/news/2025-04-02-results-of-the-call-for-proposals-to-co-finance-community-infrastructure-in-roma-settlements-and-information-of-the-second-deadline/>

sklada (SPS), da bi v letu 2025 zagotovili tako nepovratna sredstva kot tudi vračljive finančne spodbude za lokalne skupnosti in podjetja.⁶³

MKRR je odobrilo sredstva EU za javni razpis za sofinanciranje Mreže večnamenskih romskih centrov. Cilj projekta je izboljšati socialno-ekonomski položaj romske skupnosti, okrepiti njihovo vključenost v družbo ter zagotoviti boljše življenjske pogoje. Javni razpis omogoča sofinanciranje petih večletnih projektov, v okviru katerih bo vzpostavljenih deset večnamenskih centrov za Rome. Centri bodo delovali v občinah s koncentriranim romskim prebivalstvom. Eden od teh centrov bo lociran v kohezijski regiji Zahodna Slovenija, preostalih devet pa v Vzhodni Sloveniji. Skupna vrednost razpisa znaša 5,5 milijona EUR, od tega 4,4 milijona EUR prispeva ESS+. Izbrani so bili štirje projekti in začela se je izgradnja devetih centrov, vsi naj bi bili dokončani do konca leta 2025.

2.6. Socialna zaščita

V NSO je socialna zaščita del širšega poglavja z naslovom »Socialna varnost, socialna vključenost, zaščita otrok, žensk in mladih«, ki vključuje tudi socialne storitve in zaščito otrok. Ukrepi so medsebojno povezani, vendar številni vidiki ostajajo nenaslovljeni. Revizija NSO ni bila izvedena; vendar so nekatere dejavnosti zunaj okvira, kot je UNICEF-ov program *Jamstvo za otroke*, vplivale na socialno zaščito Romov. Za večjo strateško jasnost bi bilo to področje treba ločiti in uskladiti z okvirom EU za vključenost Romov.

V letu 2022 je Slovenija nadaljevala z izvajanjem ukrepov, namenjenih socialni zaščiti romske skupnosti. Programi socialne aktivacije, sofinancirani s sredstvi EU, so bili izvedeni za zmanjšanje tveganja revščine, opolnomočenje udeležencev ter spodbujanje njihove vključenosti na trg dela. Trije programi so bili posebej namenjeni Rominjam, pri čemer je sodelovalo 334 žensk, več kot 25 % pa jih je doseglo rezultate na področju zaposlitve, usposabljanja ali izobraževanja. Programi so bili izvedeni na petih lokacijah: Novo mesto, Črnomelj, Maribor, Lendava in Beltinci. Rezultate programa je potrdila romska civilna družba, saj je društvo EPEKA, del Koalicije RCM, izvajalo enega od teh programov.⁶⁴

Čeprav je Slovenija izvedla več ciljnih ukrepov socialne zaščite za romsko skupnost, ostajajo pomembne strukturne vrzeli, zaradi katerih je veliko romskih gospodinjstev še vedno izpostavljenih tveganju revščine in socialne izključenosti.

Kljub prizadevanjem, kot so programi socialne aktivacije in finančne spodbude, povezane z otroki, ti ukrepi ne zagotavljajo ustreznega minimalnega dohodka za vsa gospodinjstva. Poročilo Evropske komisije iz leta 2022 poudarja, da številni Romi v Sloveniji živijo v slabih socialno-ekonomskih pogojih, zaradi česar so ujeti v začaranem krogu revščine, pasivnosti in odvisnosti od denarne socialne pomoči.⁶⁶

Dostop do shem podpore dohodka ostaja omejen zaradi nizke ozaveščenosti, upravnih ovir in stigme. Poročilo Evropske komisije za leto 2022 navaja, da je diskriminacija socialno marginaliziranih Romov v nekaterih delih države še naprej prisotna, organizacije, ki spremljajo razmere v romski skupnosti, pa so opozorile na ovire pri dostopu do socialnih storitev.⁶⁷

⁶³ Republika Slovenija. (25. oktober 2024). *Načrtovani javni razpisi na področju regionalnega razvoja v letih 2024 in 2025*. Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj. Dostopno na: <https://www.gov.si/en/news/2024-10-25-planned-calls-for-proposals-in-the-field-of-regional-development-in-2024-and-2025/>

⁶⁴ Republika Slovenija. (2023). *Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji*. Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: https://www.romhr.hr/uploads/document/doc/41/Deseto-poročilo-o-položaju-romske-skupnosti-v-Sloveniji_1_docx.pdf

⁶⁵ Društvo EPEKA. (2022, 27. september). *Zaključni dogodek programa »Socialna aktivacija: za Rominje«*. Na voljo na: <https://www.epeka.si/en/final-event-of-the-programe-social-activation-for-roma-women/>

⁶⁶ Republika Slovenija. (2021). *Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2021–2030*. Vlada Republike Slovenije. Na voljo na: https://commission.europa.eu/system/files/2022-10/slovenia_-_national_roma_strategic_framework_21_30_en.pdf

⁶⁷ Ministrstvo za zunanje zadeve Združenih držav Amerike. (2023). *Poročilo o stanju človekovih pravic za leto 2022: Slovenija*. Na voljo na: <https://www.state.gov/reports/2022-country-reports-on-human-rights-practices/slovenia>

Nazadnje je treba poudariti tudi, da so ukrepi za spodbujanje vključevanja romskih otrok v izobraževanje in preprečevanje izostajanja od pouka vplivali na pravila ter zmanjšali socialne prejemke za družine (glej zgornje poglavje o izobraževanju).

2.7. Socialne storitve

V NSO so socialne storitve vključene v širše prednostno področje »Socialna varnost, socialna integracija, zaščita otrok, žensk in mladih«, skupaj s socialno zaščito in zaščito otrok. Ob upoštevanju izzivov, ugotovljenih v prejšnjih poročilih – kot so omejena dostopnost socialnih storitev, šibko izvajanje na terenu ter pomisleki glede kakovosti – so se ti problemi morda delno zmanjšali, a še vedno vztrajajo. Eden od ključnih premikov z morebitnim pomembnim vplivom je uvedba UNICEF-ovega Programa Jamstvo za otroke, ki določene funkcije izvaja prek večnamenskih skupnostnih centrov. Vendar vsi ti centri še niso vzpostavljeni.

Socialne storitve so bile podprte skozi sofinanciranje socialnovarstvenih programov in večgeneracijskih centrov (VGC), ki izvajajo dejavnosti za krepitev vključenosti Romov, nudijo usmerjanje ter podporo izobraževanju in razvoju veščin. Leta 2022 je šest socialnovarstvenih programov in trije VGC-ji ponudilo ciljno usmerjene intervencije, skupaj 400 ur dejavnosti kljub omejenim sredstvom. En vodilni projekt, »Skupaj za znanje!«, izveden v večnamenskih romskih centrih, je prejel skoraj 6 milijonov EUR, od tega 5,1 milijona EUR iz ESS+.⁶⁸⁶⁹

Usposabljanje za strokovnjake socialnega dela (osebje CSD in izvajalce programov) je izboljšalo ozaveščenost o specifičnih družbeno-ekonomskih izzivih Romov ter okrepilo strategije ukrepanja. Preventivni ukrepi za obravnavo zgodnjih in prisilnih porok so bili uvedeni prek kampanj ozaveščanja in krepitev zmogljivosti v romskih naseljih. V okviru Nacionalne romske platforme (SIFOROMA 5) so bila izvedena strokovna usposabljanja za socialne delavce, šolske svetovalce in romske koordinatorje, vključno z usposabljanjem v Mariboru novembra 2022, ki je bilo osredotočeno na prepoznavanje in ukrepanje v primerih zgodnjih in prisilnih porok.⁷⁰⁷¹

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ) je sofinanciralo več projektov nevladnih organizacij, ki naslavljajo neenakost spolov, vključno s ciljno pobudo za Rominje, ki jo je izvajalo Društvo za pomoč in samopomoč brezdomnim osebam *Kralji ulice* v Mariboru (april–november 2022), kjer so izvajali delavnice opolnomočenja in aktivnosti vključevanja v skupnost. Aktivnosti so bile usmerjene v podporo in opolnomočenje Romink, ene najbolj ranljivih in družbeno izključenih skupin, prek niza delavnic, pobud za opolnomočenje ter aktivnosti vključevanja v skupnost, z namenom krepitev njihove socialne vključenosti in zmanjšanja neenakosti. Dodatno strokovno usposabljanje za osebje CSD je bilo organizirano marca 2022 in je vključevalo praktična orodja za terensko delo ter socialno-ekonomske intervencije.⁷²⁷³

Vladno dvoletno poročilo za leto 2024 o Jamstvu za otroke je izpostavilo razširjene storitve duševnega zdravja, psihološko svetovanje in preventivo zasvojenosti, pri čemer po vsej državi deluje 22 centrov za duševno zdravje

⁶⁸ Republika Slovenija. (2023). *Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji*. Vlada Republike Slovenije. Na voljo na: https://www.romhr.hr/uploads/document/doc/41/Deseto-poročilo-o-položaju-romske-skupnosti-v-Sloveniji_1_.docx.pdf

⁶⁹ Republika Slovenija. (2024, 24. maj). *EU financiranje za večnamenske centre za Rome-*. Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj. Na voljo na: <https://www.gov.si/en/news/2024-05-24-eu-funding-for-multi-purpose-roma-centres/>

⁷⁰ Republika Slovenija. (2023). *Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji*. Vlada Republike Slovenije. Na voljo na: https://www.romhr.hr/uploads/document/doc/41/Deseto-poročilo-o-položaju-romske-skupnosti-v-Sloveniji_1_.docx.pdf

⁷¹ Društvo EPEKA. (b. d.). *Prepoznavanje zgodnjih in prisilnih porok v romski skupnosti in ukrepanje v teh primerih*. Na voljo na: <https://epeka.si/en/identifying-early-and-forced-marriages-in-the-roma-community-and-taking-action-in-these-cases/>

⁷² Podatki so na voljo v: *Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji, Vlada Republike Slovenije. (2023). Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji. Vlada Republike Slovenije. Na voljo na: https://www.romhr.hr/uploads/document/doc/41/Deseto-poročilo-o-položaju-romske-skupnosti-v-Sloveniji_1_.docx.pdf*

⁷³ Prav tam

otrok in mladostnikov; Kljub temu pa ostajajo izzivi, vključno z dolgimi čakalnimi dobami in razlikami v dostopu za socialno ogrožene in romske otroke.⁷⁴

Aktivnosti, izvedene v okviru NSO, kot tudi pobude zunaj okvira NSO, delno naslavlja težave, opredeljene v prejšnjih in trenutnih poročilih civilnega spremljanja Romov. Naša raziskava pa kaže, da dva ključna izziva ostajata nezadostno obravnavana. Zlasti pomanjkanje ustreznih programov za reševanje zadolženosti še naprej predstavlja pomembno vrzel. Čeprav obstaja določena raven sodelovanja med pristojnimi deležniki, menimo, da bi morala biti tej temi posvečena večja pozornost kot drugim, saj je še vedno bistveno manj obravnavana in ima pomemben vpliv na socialno vključenost Romov.

2.8. Zaščita otrok

Na voljo je zelo malo neposrednih podatkov o romskih otrocih, vendar pa intervjuji kažejo, da se soočajo s trajno revščino, omejeno mobilnostjo izven segregiranih naselij, diskriminacijo in neustreznimi bivalnimi pogoji. Poročilo Urada Varuha človekovih pravic za leto 2022 je potrdilo, da je revščina povezana s slabimi izobraževalnimi dosežki in nizko zaposljivostjo. Poročilo poudarja, da številni otroci živijo v nesprejemljivih razmerah, kot so deljenje postelje z več sorojenci in pomanjkanje zasebnosti pri higienskih dejavnostih, kar še posebej vpliva na njihovo dostojanstvo in dobrobit.⁷⁵⁷⁶

Zaščita otrok v NSO ni obravnavana kot samostojna prednostna naloga, temveč posredno skozi socialne storitve in ukrepe socialnega varstva. Edina specifična aktivnost je obravnavanje zgodnjih in prisilnih porok z ozaveščanjem strokovnjakov v institucijah, ki delajo z ranljivimi otroki in mladimi, za prepoznavanje in ukrepanje v tovrstnih primerih; ozaveščanje znotraj romske skupnosti o škodljivih učinkih teh praks je načrtovano za prihodnost.⁷⁷

Dodatni ukrepi zunaj NSO, zlasti UNICEF-ov program Jamstvo za otroke, ki je bil uveden leta 2024, so uvedli finančne spodbude in specializirano podporo za ranljive družine, zlasti Rome, v predšolski vzgoji; brezplačni učbeniki za prvi razred osnovne šole; subvencioniran prevoz ter obšolske dejavnosti. Dodatna podpora je zagotovljena za otroke z migrantskim ozadjem ter otroke iz etničnih manjšin in otroke s posebnimi potrebami. Poleg tega je bil uveden dodatek za življenjske stroške za družine, ki so upravičene do otroškega dodatka. V letu 2023 je bila ustanovljena tudi posebna medresorska vladna delovna skupina za Rome, namenjena obravnavi socialne izključenosti Romov z več vidikov.⁷⁸

2.9. Spodbujanje (ozaveščanja o) romski umetnosti, kulturi in zgodovini

NSO podpira ohranjanje kulture prek javnih razpisov za projekte, s poudarkom na romskem jeziku, medijih, kulturnih dejavnostih ali knjižničnih storitvah za člane romskih skupnosti. Ukrepi se izvajajo prek organizacij civilne družbe, pri čemer se sredstva dodeljujejo v okviru Nacionalnega programa ukrepov za Rome (NPUR

⁷⁴ Eurochild. (2025, 15. april). *Dvoletno poročilo Slovenije za leto 2024 o izvajanju Jamstva za otroke – Pregled*. Na voljo na: <https://eurochild.org/resource/slovenias-2024-biennial-report-on-the-implementation-of-the-child-guarantee-an-overview/> eurochild.org+1

⁷⁵ Podatki iz intervjuja z g. Harisom in g. Mucom ter iz fokusne skupine

⁷⁶ Varuh človekovih pravic Republike Slovenije (Varuh človekovih pravic Republike Slovenije). (b. d.). *Položaj Romov je možno izboljšati le z dobro voljo in sodelovanjem*. Na voljo na: <https://www.varuhrs.si/en/news/news/the-position-of-the-rom-people-can-only-be-improved-with-goodwill-and-cooperation/>-----

⁷⁷ Republika Slovenija. (2023). *Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji*. Vlada Republike Slovenije. Na voljo na: <https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/UN/Dokumenti-Romi/Deseto-porocilo-o-polozaju-romske-skupnosti-v-Sloveniji.docx>

⁷⁸ Eurochild. (15. april 2025). *Slovensko dvoletno poročilo za leto 2024 o izvajanju Jamstva za otroke – Pregled*. Na voljo na: <https://eurochild.org/resource/slovenias-2024-dvoletno-porocilo-o-the-izvajanje-od-the-otrok-jamstvo-pregled-pregled/>

2021–2030). Čeprav Slovenija vlaga v romske kulturne projekte, ostajajo vrzeli v splošni zastopanosti, zlasti glede vključevanja romske zgodovine v šolske učne načrte.⁷⁹

Na primer, v letu 2022 so skupne investicije v romske kulturne projekte prek razpisov Ministrstva za kulturo in dodelitev NPUR presegle 1 milijon EUR. Ključni finančni viri so vključevali:⁸¹

- Javni razpis za romske kulturne projekte (JPR-Romi-2022): 142.115 EUR za 86 projektov.
- NPUR 2021–2030: 329.378 EUR za kulturne in izobraževalne dejavnosti.

Dodatni razpisi so podprli romski radio, medijske vsebine in knjižnične programe, vendar specifični zneski niso bili razkriti.

Javni razpisi so se nadaljevali v obdobju 2023 do 2025, kar je omogočilo ponavljajoče se pobude. Informacije o številnih dejavnostih sicer niso javno dostopne ali pa so medijsko le omejeno pokrite. Naslednji primeri dejavnosti, podprtih v letih 2023/2024, temeljijo na vključevanju članov Koalicije RCM in ponazarjajo vrste podprtih dejavnosti ter višine dodeljenih sredstev:

- *Romano Čhon / Mesec Romov 2023* (9.800 EUR): Festival s predstavami in delavnicami.
- *Kultura za vse / Kultura za vse* (7.000 EUR): Kulturne dejavnosti v skupnosti.
- *Romska kultura zame in zate / Romska kultura zame in zate* (79.151 EUR): Ohranjanje in promocija romske kulture.
- *Romski glasbeni večer / Roma Music Evening* (5.000 EUR): Dogodek glasbene dediščine.

Civilna družba je pozdravila ta vlaganja ter izpostavila projekte za romski jezik, radio in medije. Pobude Erasmus prispevajo tudi kulturne elemente.

Dodeljevanje sredstev je pregledno in dosledno, vendar so kulturni ukrepi projektno zasnovani in nimajo sistemske vključenosti. Romska zgodovina in dediščina sta v šolskih učnih načrtih večinoma odsotni, obeleževanje žrtev med Romi pa je omejeno. Čeprav bi se lahko nacionalno financiranje povečalo, civilna družba ugotavlja, da so sredstva EU na voljo za kulturne dejavnosti. Predstavniki GNOM je poudaril, da je odpravljanje vrzeli odvisno od proaktivnih predlogov romskih organizacij.

⁷⁹ Republika Slovenija. (2023). *Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji*. Vlada Republike Slovenije. Na voljo na: <https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/UN/Dokumenti-Romi/Deseto-porocilo-o-položaju-romske-skupnosti-v-Sloveniji.docx>

⁸⁰ Intervju z gospodom Mucem.

⁸¹ Republika Slovenija. (2023). *Deseto poročilo Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji*. Vlada Republike Slovenije. Na voljo na: <https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/UN/Dokumenti-Romi/Deseto-porocilo-o-položaju-romske-skupnosti-v-Sloveniji.docx>

3. OSREDOTOČENOST NA KLJUČNE PROBLEME, KI VPLIVAJO NA ROME

3.1. Segregacija romskih otrok v izobraževalnem sistemu

Romski otroci v Sloveniji se soočajo s trajno izobraževalno segregacijo in sistemskimi ovirami za vključevanje. Do segregiranega šolanja pogosto prihaja tudi brez geografske ločenosti, kar se utemeljuje z domnevnimi jezikovnimi ali kulturnimi razlikami. Te prakse, skupaj z globoko zakoreninjenimi diskriminatornimi stališči, spodkopavajo enakost in utrjujejo izključenost. Kritični pregled NSO razkriva, da njegovi cilji in ukrepi tega vprašanja ne obravnavajo ustrezno ter v nekaterih primerih celo tvegajo, da namesto odprave segregacije utrdijo njen obstoj.

Segregacija romskih otrok v slovenskem izobraževalnem sistemu še vedno prevladuje, zlasti v jugovzhodni regiji. Posledice izobraževalne segregacije so resne. Romski otroci so pogosto prikrajšani za dostop do kakovostnega izobraževanja, kar neposredno vpliva na njihovo pismenost ter ovira možnosti za dostop do višje ravni izobraževanja in vstop na trg dela. Posebni izobraževalni izzivi, s katerimi se soočajo romski otroci, so opisani v izobraževalnem poglavju 2, skupaj z ustreznimi podatki in referencami.

Segregacija v veliki meri vpliva na skupno socialno-ekonomsko mobilnost. To vodi v začarani krog revščine in izključenosti ter dodatno marginalizira romske skupnosti. Segregacija prav tako ohranja stereotipe in predsodke med neromskim prebivalstvom, kar ustvarja pomembne ovire za socialno kohezijo in integracijo. Pomanjkanje inkluzivnega izobraževalnega okolja romskim otrokom onemogoča interakcijo z vrstniki iz različnih okolij, kar otežuje spodbujanje medsebojnega razumevanja in odpravljanje zakoreninjenih predsodkov. Izobraževalni rezultati Romov še naprej odražajo sistemska vprašanja, za kar vlada pogosto odgovornost pripisuje načinu življenja in vrednotam romske skupnosti ter s tem zanemarija odgovornost izobraževalnega sistema.⁸²

3.1.1. Učinkovitost NSO pri naslavljanju problema

Slovenski NSO popolnoma spregleda vprašanje segregacije v izobraževanju. Čeprav NSO vsaj deloma prepoznava vprašanje prostorske segregacije romskih skupnosti (vendar učinkoviti ukrepi za njeno reševanje manjkajo – glej naslednje poglavje), izobraževalne segregacije ne naslavlja. Posledično problem ostaja povsem neobravnavan, saj v NSO niso določeni nobeni cilji ali ukrepi.

V Sloveniji se pogosto pojavlja segregirano šolanje, ki se upravičuje s predpostavljenimi jezikovnimi ali kulturnimi razlikami. Diskriminatorna stališča so tako globoko zakoreninjena, da kritična analiza NSO razkriva, da bi lahko njegovi cilji in ukrepi nenamerno ohranjali izključenost namesto spodbujanja enakosti.

Obsega izobraževalne segregacije romskih otrok v Sloveniji ni mogoče natančno določiti, saj ni na voljo etnično razčlenjenih podatkov. Pomanjkanje namena za zbiranje takšnih podatkov je bilo razvidno na skupnem srečanju kontaktnih točk za Rome iz Hrvaške in Slovenije. Koalicija RCM v Sloveniji je zaznala, da obstajajo strategije in analize, ki jih pripravlja Ministrstvo za izobraževanje in ki zbirajo podatke o izobraževanju Romov, vključno s podatki o odstotku romskih učencev v določenih šolah. Kot Koalicija RCM smo se obrnili na ministrstvo in NRCP, da bi potrdili dostopnost teh podatkov ter zaprosili za dodatne informacije o navedenih strategijah in analizah. Do priprave tega poročila ministrstvo na naša vprašanja ni odgovorilo.

Sporno je, da ti podatki v NSO niso bili v celoti izkoriščeni niti analizirani z vidika namerne segregacije romskih učencev. To nakazuje, da čeprav se podatki lahko zbirajo in uporabljajo na različne načine, segregacija v izobraževanju v okviru NSO ni bila opredeljena kot problematično vprašanje. To tudi pomeni, da Slovenija še naprej spregleduje problem segregacije, saj predpostavlja enake pravice za vse v Sloveniji, ne da bi upoštevala posebne izzive, s katerimi se soočajo romske skupnosti.

⁸² Zaključek je pripravila ekipa RCM na podlagi poročila Sveta Evrope »Feasibility study on desegregation and inclusion policies and practice«, dostopno na: <https://rm.coe.int/feasibility-study-on-desegregation-and-inclusion-policies-and-practice/1680b357d5>; Študija Mapping »Trendi in poti k vključujočemu izobraževanju«, dostopna na: <https://rm.coe.int/mapping-study-trends-and-pathways-towards-educational-inclusion/1680b1d13b>; in poročilo Amnesty International Slovenija »Podatki o šolskem uspehu romskih otrok kažejo, da se jih pušča na cedilu«, na voljo na: <https://www.amnesty.si/romi-izobrazevanje>

Poleg tega določene delovne skupine, omenjene v slovenskem NSO, niso podprle uvedbe pozitivnih ukrepov za izobraževanje Romov. Razlog za to je bil, da so delovne skupine ocenile afirmativni ukrep kot diskriminatoren do drugih državljanov Slovenije. Ta odpor do pozitivne diskriminacije dodatno ovira prizadevanja za reševanje sistemske izključenosti Romov. Vendar je NSO opredelil nekatere ciljno usmerjene ukrepe za Rome, kot so predstavljeni v tem poročilu v poglavju o izobraževanju (na primer uvedba učenja romskega jezika v predšolskih in osnovnošolskih ustanovah ali uvedba romskih pomočnikov), čeprav ti ukrepi niso namenjeni boju proti izobraževalni segregaciji. Poleg teh v NSO ni določenih ukrepov, katerih namen bi bil boj proti izobraževalni segregaciji.

Popolno ignoriranje izobraževalne segregacije romskih otrok v okviru NSO deloma odraža tudi pristop civilne družbe v Sloveniji do tega vprašanja. Romske nevladne organizacije so pri prizadevanjih za boj proti segregaciji večinoma omejene zaradi pomanjkanja državnega priznanja problema, pomanjkanja podatkov in skrbi glede zasebnosti. To pomeni, da romske nevladne organizacije ne predstavljajo učinkovitega izziva državnim organom glede vprašanja segregacije.

3.1.2. Sinergija z drugimi ukrepi

Izobraževalne politike Slovenije izkazujejo omejeno sinergijo s širšimi nacionalnimi in evropskimi prizadevanji za boj proti segregaciji. Čeprav je Evropska komisija v okviru EU strateškega okvira za Rome določila inkluzivno izobraževanje kot prednostno nalogo, pomanjkanje izvedljivih ciljev ali mehanizmov spremljanja v Sloveniji zmanjšuje usklajenost s temi cilji.

Programi, kot so spodbude za predšolsko vzgojo in učni načrti za kulturno vključevanje, imajo potencial, vendar niso zadostni za reševanje sistemske segregacije. Poleg tega je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) primere segregacije utemeljevalo na postopkovnih razlogih, namesto da bi obravnavalo temeljne vzroke, kar kaže na pomanjkanje politične volje za spodbujanje enakosti v izobraževanju.

Med letoma 2022 in 2025 so različne mednarodne organizacije aktivno vključene v prizadevanja za boj proti segregaciji romskih otrok v izobraževanju po Evropi, tudi v Sloveniji.

Svet Evrope je imel ključno vlogo pri spodbujanju inkluzivnega izobraževanja z iniciativami, kot je eksperimentiranje z večjezično politiko za Rome (RPPE). Ta triletni projekt (2022–2025), ki se izvaja v Sloveniji, vključuje šole, kot sta Frana Metelka v Škocjanu in Franceta Prešerna v Črenšovcih. RPPE si prizadeva za vključitev romskega jezika in kulture v učni načrt ter za spodbujanje bolj inkluzivnega izobraževalnega okolja za romske učence.⁸³

Odbor Sveta Evrope za preprečevanje diskriminacije, raznolikost in vključevanje (CDADI) je pripravil tudi študijo izvedljivosti o politikah desegregacije in vključevanja. Študija poudarja, da segregirane šole zagotavljajo slabšo izobrazbo in ovirajo enake možnosti za romske otroke. Zavzema se za celovite politike za odpravljanje teh razlik.⁸⁴

UNICEF je prav tako aktiven pri obravnavanju izzivov, s katerimi se soočajo romski otroci. V svojem poročilu za leto 2024 izpostavlja, da romski otroci še naprej doživljajo znatno prikrajšanost in ovire pri vključevanju v izobraževanje. UNICEF-ove pobude so osredotočene na odpravljanje teh ovir in zagotavljanje dostopa romskih otrok do kakovostnega izobraževanja.⁸⁵

Kar zadeva izvajanje mednarodnih priporočil, je Slovenija napredovala pri usklajevanju z Evropskim jamstvom za otroke. Dvoletno poročilo za leto 2024 navaja, da je Slovenija sprejela več ukrepov za izboljšanje kakovosti življenja otrok, tudi tistih iz marginaliziranih skupin, kot so Romi. Vendar poročilo ugotavlja, da so nekateri ukrepi

⁸³ Svet Evrope. (b. d.). *Države udeleženske RPPE – Jezikovna politika*. Na voljo na: <https://www.coe.int/fr/web/language-policy/rppe-participating-countries>

⁸⁴ Svet Evrope. (2024). *Študija izvedljivosti o politikah in praksah desegregacije in vključevanja na področju izobraževanja romskih in popotniških otrok* (CDADI(2024) 19 rev). Na voljo na: <https://rm.coe.int/item-02-cdadi-2024-19rev-izvedljivost-studija-o-desegregacija-in-inclus/1680b29c7e>

⁸⁵ UNICEF. (maj 2024). *Pozabljeni otroci Evrope: Romski otroci in njihove družine v Evropi 2000–2020 – vidik otrokovih pravic*. Na voljo na: <https://www.unicef.org/innocenti/media/8211/file/UNICEF-Innocenti-Romi-Otroci-Poročilo-2024.pdf>

univerzalni, posebna dejanja, usmerjena na romske otroke, pa so še vedno potrebna za celovito naslovitev njihovih specifičnih izzivov.⁸⁶

Mednarodne organizacije so bile proaktivne pri obravnavi izobraževalne segregacije romskih otrok, Slovenija pa je naredila korake pri izvajanju povezanih priporočil; kljub temu so nadaljnja prizadevanja nujna za zagotovitev enakih izobraževalnih možnosti za romske otroke.

Ker izobraževalna segregacija romskih otrok ni prepoznana, ni mogoče opredeliti resničnih in smiselnih sinergij, saj pristojni državni deležniki niso sprejeli posebnih ukrepov.

Poleg tega mednarodne organizacije, kot sta SE ali UNICEF, niso v položaju, da bi spreminjale ali v večji meri vplivale na odločitve vlad, prav tako romske nevladne organizacije ne morejo zagotoviti potrebnih naporov za spremembo stanja.

Za ublažitev teh vprašanj mora Slovenija zagotoviti izvajanje protidiskriminacijske zakonodaje in okrepiti mehanizme spremljanja za učinkovito prepoznavanje in odpravljanje segregacije. Zbiranje etnično razčlenjenih podatkov ob upoštevanju varstva zasebnosti bi omogočilo jasnejše razumevanje obsega problema in omogočilo ciljne ukrepe. Programe inkluzivnega izobraževanja, kot so romski pomočniki, je treba razširiti in ovrednotiti, da se zagotovi njihova učinkovitost pri spodbujanju enakosti.

3.1.3. participacija Romov

Participacija Romov pri naslavljanju izobraževalne segregacije v Sloveniji ostaja zaskrbljujoče nizka. Organizacije civilne družbe, vključno s tistimi pod vodstvom Romov, pogosto nimajo ustreznih zmogljivosti ali strateške usmerjenosti za obravnavo sistemskih vprašanj. Njihova prizadevanja so pogosto usmerjena v ohranjanje kulture in programe mladinskih izmenjav, medtem ko strukturni problem segregacije v izobraževanju ostaja nenaslovljen. Poleg tega so nevladne organizacije, povezane z Romi, nesorazmerno pogosto vodene s strani ne-Romov, kar zmanjšuje verodostojno zastopanje in krepi neučinkovitost glasu Romov.⁸⁷

Omejena vključenost Romov v oblikovanje, posvetovanja, izvajanje in evalvacijo politik ohranja izključevalno obstoječe stanje. Deležniki iz romskih skupnosti poročajo, da so njihova stališča v postopkih odločanja pogosto marginalizirana, ključne politične odločitve pa sprejemajo državni akterji, ki pogosto nimajo razumevanja za dejanske življenjske razmere romskih skupnosti. Krepitev civilne družbe pod vodstvom Romov za zagovorništvo izobraževalne enakosti in sistematično spremljanje izvajanja politik bi bila bistvenega pomena za soočanje s tovrstnimi globoko ukoreninjenimi izzivi.

Kljub pomembnosti spodbujanja večje participacije Romov je ključno priznati, da njihova vključenost sama po sebi morda ne bo takoj spodbudila bistvenih prizadevanj za desegregacijo v izobraževanju. Udeleženci fokusnih skupin ter strokovnjaki in voditelji Romov so poudarili, da romska skupnost sama pogosto ne zaznava izobraževalne segregacije kot perečega vprašanja. To stališče odraža širši pojav, v katerem dolgotrajna diskriminacija postane normalizirana, kar vodi do njenega sprejemanja ali celo nezavedanja med prizadetimi.

Poleg tega je vrednotenje izobrazbe v številnih romskih družinah še vedno razmeroma nizko. Takšen pristop je posledica preteklih in sedanjih državnih politik. Na primer, starši so bili finančno spodbujeni, da otroke zadržijo doma namesto, da bi obiskovali predšolske ustanove, saj so v tem primeru prejeli več otroških dodatkov. V letu 2024 se je vlada odločila spremeniti uredbo, tako da se staršem ukine otroški dodatek, če otrok ne obiskuje vrtca. Anketiranci so poudarili, da tudi med tistimi, ki prepoznavajo pomen izobraževanja, prizadevanja za izpodbijanje segregiranega šolanja ostajajo omejena, saj romske skupnosti niso v položaju (zaradi pomanjkanja zmogljivosti, znanja, virov), da bi se učinkovito soočile s to problematiko. Zato so potrebna obsežna prizadevanja za izboljšanje položaja romskih skupnosti ter za vzpostavitev politik, ki spodbujajo pomen izobraževanja za

⁸⁶ Eurochild. (2025, 15. april). *Slovensko biennialno poročilo za leto 2024 o izvajanju Jamstva za otroke – Pregled*. Dostopno na: <https://eurochild.org/resource/slovenias-2024-biennial-report-on-the-implementation-of-the-child-guarantee-an-overview/>

⁸⁷ Romske nevladne organizacije se soočajo z izzivom omejenih možnosti financiranja, povezanih z vprašanjem segregacije v izobraževanju. Sredstva so bolj dostopna za kulturne pobude. Poleg tega so tudi kadrovske zmogljivosti NVO omejene, kar tem organizacijam ne omogoča prijave na obsežnejša sredstva EU, ki bi lahko naslavljala izobraževalna vprašanja.

vse.⁸⁸

Ob upoštevanju te kontekstualne podlage je ključno, da prvi korak – priznanje in obravnava obstoja izobraževalne segregacije – izvedejo institucije moči, zlasti Vlada Republike Slovenije. Institucije morajo dajati zgled z lastnim ravnanjem in izkazovati zavezanost odpravljanju sistemskih ovir ter spodbujanju enakosti v izobraževanju.

Kot ponazoritev izzivov so pogovori z anketiranci razkrili izrazito podzastopanost Romov v visokem šolstvu. Med vsemi udeleženci fokusnih skupin sta bila prepoznana le dva posameznika, ki sta se samoopredelila kot Rom in zaključila univerzitetni študij. Ta izrazita neenakost poudarja nujnost ciljno usmerjenih ukrepov, ki ne zgolj odpravljajo segregacijo, temveč tudi spodbujajo vključevanje in akademski uspeh romskih otrok.

3.2. Stanovanjska segregacija Romov

Stanovanjska segregacija ostaja pomemben izziv za romske skupnosti v Sloveniji, saj mnogi prebivajo v neformalnih, izoliranih naseljih, pretežno na podeželskih območjih.

Število romskih naselij v Sloveniji se razlikuje. Vlada Slovenije v svojih uradnih dokumentih priznava 83 romskih naselij, medtem ko drugi viri in študije ocenjujejo, da je romskih naselij od 120 do 130. Vendar pa je treba poudariti, da taki viri pogosto kot romska naselja opredeljujejo tudi tista, v katerih živi le od 20 do 50 prebivalcev.⁸⁹⁹⁰

Natančno število Romov, ki prebivajo v romskih naseljih, ni dokončno ugotovljeno, vendar se ocenjuje, da v takšnih naseljih živi približno 9.000 pripadnikov romske populacije. Podatke o natančnem številu Romov v romskih naseljih včasih vodijo lokalne občine. Na primer, Mestna občina Novo mesto je v letu 2022 poročala, da je na njenem območju živel 1.138 pripadnikov romske narodne manjšine, razporejenih v osmih romskih naseljih.⁹¹⁹²

Večja romska naselja lahko štejejo več kot 500 prebivalcev na naselje. Ta naselja so pogosto neformalna, večinoma locirana na podeželskih in izoliranih območjih, kot so Prekmurje, Posavje ter deli osrednje Slovenije. Večina jih je v jugovzhodnem in severovzhodnem delu Slovenije. Ta območja so običajno nerazvita in jim primanjkuje osnovne infrastrukture, kot so čista voda, sanitarije in električna energija. Te pomanjkljivosti prispevajo k nižjemu življenjskemu standardu ter dodatno poglobljajo socialne in ekonomske razlike.⁹³

Čeprav so nekatera vlaganja v romska naselja opazna, ostajajo nezadostna, številni Romi pa še vedno živijo brez zakonitega dostopa do vode, električne energije in drugih komunalnih storitev. Ta praksa se bo nadaljevala

⁸⁸ STA – Slovenska tiskovna agencija. (12. dec. 2024). *Vlada z izhodišči za reševanje nekaterih romskih vprašanj* [Vlada sprejela izhodišča za reševanje nekaterih romskih vprašanj]. Dostopno na: <https://www.sta.si/3373286/vlada-z-izhodišči-za-reševanje-nekaterih-romskih-vprašanj>

⁸⁹ Republika Slovenija. (2024). *Javni razpis za sofinanciranje projektov osnovne komunalne infrastrukture v romskih naseljih v letih 2025 in 2026* [Javni razpis za sofinanciranje projektov osnovne komunalne infrastrukture v romskih naseljih za leti 2025 in 2026]. Uradni list Republike Slovenije, št. 4300/12. Na voljo na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2024010100004/javni-razpis-za-sofinanciranje-projektov-osnovne-komunalne-infrastrukture-v-romskih-naseljih-v-letih-2025-in-2026-st--4300-122024-1630-46-ob-339624>

⁹⁰ Komac, M., Pirc, J., Rogelj, B., Kristen, S., Kušar, S. in Zupančič, J. (2018, 16. november). *Modeli urejanja romskih naselij – končno poročilo* (ur. J. Zupančič). Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Oddelek za geografijo & Inštitut za narodnostna vprašanja. Na voljo na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNVP/Dokumenti/Prostor_regionalno/modeli_urejanja_romskih_naselij.pdf

⁹¹ Urad evropskih institucij. (2018). *Vzporedna življenja: Romom v Sloveniji odtegnjene pravice do stanovanja in vode*. Amnesty International. Na voljo na: https://www.amnesty.eu/wp-content/uploads/2018/10/REPORT_Parallel_lives_Roma_denied_rights_to_housing_and_water_in_Slovenia.pdf

⁹² Mestna občina Novo mesto. *Strategija za Rome v Mestni občini Novo mesto za obdobje 2022–2030*. Novo mesto: Mestna občina Novo mesto, 2022. Vir: <https://www.novomesto.si/mma/-/2022062313085751/>

⁹³ Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Oddelek za geografijo, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana, & Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva 26, SI-1000 Ljubljana.

Poročilo o projektu: Modeli regulacije romskih naselij – končno poročilo (ur. J. Zupančič).

Komac, M., Pirc, J., Rogelj, B., Kristen, S., Kušar, S., & Zupančič, J. Ljubljana, 16. november 2018. Vir:

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNVP/Dokumenti/Prostor_regionalno/modeli_urejanja_romskih_naselij.pdf

v nezakonitih naseljih, kjer število prebivalcev še naprej narašča. Naraščajoče število Romov v teh naseljih povzroča tudi večje napetosti med Romi in sosednjimi neromskimi skupnostmi.

Vprašanje stanovanjske segregacije je posebej izrazito v nezakonitih naseljih, kjer nekateri prebivalci še naprej živijo v improviziranih bivališčih, tudi potem ko so bila določena naselja legalizirana. Ta situacija vodi v nevarne bivalne razmere in ohranja kroge revščine. Kot je navedeno v poročilu Pravne fakultete Univerze v Ljubljani iz leta 2021, je prišlo do legalizacije nekaterih romskih naselij, kar je omogočilo naložbe. Vendar to ni odpravilo temeljnega vprašanja segregacije in Romi še naprej živijo na območjih, ki ostajajo socialno in ekonomsko izolirana, kar dodatno povečuje njihovo ranljivost. Pomanjkanje vključevanja v širši stanovanjski sistem ter vztrajanje »getoizacije« poudarjata neuspeh sedanjih ukrepov pri obravnavi globoko zakoreninjenih neenakosti, s katerimi se soočajo romske skupnosti.⁹⁴

Posledice življenja v segregiranih naseljih so daljnosežne in vplivajo na več področij življenja. Te skupnosti so pogosto izolirane od urbanih središč in širše družbe, kar vodi v pogoje skrajne prikrajšanosti. Pomanjkanje osnovnih storitev in infrastrukture povzroča slabe zdravstvene izide, saj imajo prebivalci otežen dostop do čiste vode, sanitarij in zdravstvenega varstva. Ti pogoji prispevajo k višjim stopnjam preprečljivih bolezni in omejujejo zmožnosti Romov za polno sodelovanje v družbi. Na primer, otroci, ki živijo v segregiranih naseljih, pogosto zamudijo ključne izobraževalne priložnosti zaradi geografske oddaljenosti šol in pomanjkanja prevoza. V kombinaciji z revščino, ki zaznamuje številne te skupnosti, to vodi do nižje izobrazbene ravni in ohranja zbirne cikle revščine ter socialne izključenosti. Na primer, prehodnost romskih otrok (6 %) iz osnovnega v srednješolsko izobraževanje je zelo nizka, hkrati pa je stopnja osipa visoka. Enako potrjuje raziskava UNICEF, ki ugotavlja, da se otroci iz romskih naselij pri izobraževanju soočajo z več ovirami. Te ovire vključujejo nižjo stopnjo obiskovanja šole, višjo stopnjo osipa, nižje uspehe pri zaključevanju osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja ter zmanjšane možnosti za pridobitev osnovnih spretnosti. Življenje v segregiranih naseljih izpostavlja Rome diskriminaciji in stigmatizaciji. Te skupnosti širša družba pogosto dojema kot »drugačne« ali »manjvredne«, družbena izolacija, značilna za ta območja, pa dodatno utrjuje negativne stereotipe. Romi, ki poskušajo zapustiti segregirana naselja, se pogosto soočajo z diskriminatornimi praksami, kot so najemodajalci ali neromski sosedi, ki jim ne želijo oddati stanovanja. Ta diskriminacija resno omejuje njihove možnosti za stanovanjsko preskrbo, zaradi česar so mnogi prisiljeni ostati v segregiranih območjih, kjer se nadaljuje krog izključenosti. Tudi kadar Romi pridobijo dostop do javnih stanovanj, so ta pogosto segregirana, pomanjkanje socialnih storitev pa dodatno pogloblja neenakosti ter ustvarja okolje, v katerem Romi ostajajo izolirani od širših socialnih in gospodarskih omrežij.^{95,96,97,98}

NSO v veliki meri prezre stanovanjsko segregacijo, saj jo omenja le občasno v povezavi z naselji z večinskim romskim prebivalstvom. Desegregacija v okviru ni prednostna; namesto tega je poudarek na preprečevanju nadaljnje segregacije romskih naselij in vključevanju teh območij v širši sistem naselij v Sloveniji. Cilj je, da bodo romska naselja do leta 2030 vključena v nacionalni sistem naselij, s poudarkom na vlaganju v te skupnosti.

⁹⁴ Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani 2021, Ovire za dostojno življenje prebivalcev romskih naselij na področjih, opredeljenih v Okviru EU za nacionalne strategije vključevanja Romov do leta 2020, dostopno na: <https://www.pf.uni-lj.si/raziskovanje-inprojekti/nacionalni-raziskovalni-projekti/ovire-za-dostojno-zivljenje-prebivalcev-vromskih-naseljih-na-podrocjih-ki-so-definirana-v-okviru-eu/>

⁹⁵ Število romskih učencev, ki zaključijo osnovno šolo ali se vpisujejo v srednješolsko izobraževanje, stagnira ali celo upada. V jugovzhodni Sloveniji na primer le 6 % romskih otrok uspešno preide v srednjo šolo. Vir: https://www.24ur.com/novice/slovenija/vsak-romski-otrok-ki-pot-nadaljuje-v-srednjo-solo-je-pravi-cudez.html?utm_source=chatgpt.com

⁹⁶ UNICEF. (2022). Izobraževalne poti v romskih naseljih: razumevanje neenakosti v izobraževanju in učenju. UNICEF, Regionalni urad za Evropo in Srednjo Azijo. Dostopno na: <https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2022/01/UNICEF-2022-Education-pathways-in-Roma-settlements.pdf>

⁹⁷ 1. Mirovni inštitut. (2019). Zmanjševanje in odpravljanje diskriminacije na podlagi etničnega porekla – končno poročilo. Ljubljana: Mirovni inštitut. Dostopno na: <https://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2019/11/MI-CRP-Končno-vsebinsko-porocilo.pdf>

2. Univerza v Ljubljani. (2022). Romi v Sloveniji: vztrajne problematike – zbornik. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Dostopno na: <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/download/651/1026/10726?inline=1>

⁹⁸ Intervju z: Žiga Štajnbaher

Diskriminatorne korenine in njihovi negativni učinki segregiranih stanovanj so v NSO priznani le delno. To ponazarja tudi opredelitev romskih naselij s strani Vlade Republike Slovenije kot »naselij z večinsko romskim prebivalstvom«, namesto da bi jih prepoznala kot segregirane skupnosti. Čeprav NSO omenja bivanjsko prikrajšanost, ne obravnava izrecno škodljivih posledic bivanja v segregiranih romskih naseljih. Po našem razumevanju kot slovenske koalicije RCM poimenovanje problema zanemarja njegovo dejansko prepoznavo, kar kaže na pomanjkanje resnične zavezanosti Vlade Republike Slovenije za reševanje tega vprašanja.

Poleg tega horizontalni pristop NSO do socialnih stanovanj, ki cilja na romske družine glede na njihov socialni status in družinsko strukturo, ne naslavlja temeljnih vzrokov segregacije. Čeprav so nekatere romske družine lahko upravičene do socialnih stanovanj, omejen obseg te politike v kombinaciji z nizkimi dohodki in visokimi stroški komunalnih storitev številnim onemogoča vzdrževanje tovrstnih bivanjskih pogojev. Ob pomanjkanju ustrezne izobrazbe in ob soočanju z vidno diskriminacijo romske skupnosti ostajajo ujete v socialni prikrajšanosti. Stanovanjske politike ne obravnavajo ustrezno kompleksnih in medsebojno povezanih vprašanj stanovanjske, izobraževalne in socialne segregacije.

Nepripravljenost vlade, da bi prepoznala resnost in posledice stanovanjske segregacije, skupaj z zadržanostjo pri izvajanju učinkovitih ukrepov desegregacije, še poslabšuje izzive, s katerimi se Romi soočajo pri dostopu do enakih možnosti. Odsotnost celovitih integracijskih politik ter pomanjkanje usklajenosti z drugimi relevantnimi politikami bo verjetno povzročila nadaljnjo marginalizacijo romskih skupnosti. Če segregacija ne bo prepoznana kot oblika diskriminacije in ustrezno obravnavana, se bo položaj Romov v Sloveniji še naprej slabšal. Brez neposrednega soočanja z vprašanjem segregacije bodo romske skupnosti soočene z znatnimi ovirami pri integraciji, njihova izključenost iz večinske družbe pa bo vztrajala.

3.2.1. Učinkovitost NSO pri naslavljanju problema

Kot je navedeno zgoraj, okvir izrecno ne naslavlja potrebe po desegregaciji, temveč se osredotoča na preprečevanje dodatne izolacije romskih naselij iz upravnih politik. V poglavju 5: Razvoj romskih naselij in dostop do stanovanja v okviru NSO je določenih pet ciljev, od katerih so štiri osredotočeni na upravne postopke, namenjene omogočanju vlaganj v razvoj naselij in infrastrukturo, vendar nimajo neposrednega vpliva na desegregacijo.⁹⁹

Peti cilj, z naslovom »Večja izkoriščenost možnosti sofinanciranja v okviru programov stanovanjske politike in najema stanovanj v lasti SSRS«, obsega dva ukrepa:

1. Obveščanje občin, v katerih prebivajo romske skupnosti, o možnostih sofinanciranja gradnje neprofitnih stanovanj in zagotavljanja stanovanjskih enot v okviru programov SSRS ter zagotavljanje strokovne pomoči občinam.
2. Obveščanje zainteresirane romske populacije o možnostih najema stanovanj v okviru javnih razpisov SSRS.

Iz teh ukrepov je razvidno, da so prizadevanja, ki bi lahko vodila v desegregacijo, zelo omejena. Ne vključujejo ciljnih pristopov, specifičnih za Rome; njihov glavni cilj je zgolj obveščanje romske skupnosti o obstoječih upravnih postopkih.

Čeprav gre za pomemben predlog v okviru NSO, ki predvideva obveščanje občin o možnostih sofinanciranja javnih stanovanj, kar bi lahko izboljšalo dostop Romov do stanovanj, pa ni omenjenih kakršnih koli namenskih ukrepov za podporo preselitvi Romov iz segregiranih območij ali za zagotavljanje desegregiranih stanovanj.

Ker v NSO ni posebnih ukrepov za desegregacijo, njihove učinkovitosti ni mogoče ocenjevati. Edini ukrep, ki delno naslavlja to problematiko, je socialna stanovanja, vendar ta ni del NSO, saj gre za splošno politiko, ki velja za vse prebivalce Slovenije in ne cilja posebej na romsko skupnost. Poudariti je treba, da je zagotavljanje socialnih stanovanj edini ukrep, ki je namenjen reševanju stanovanjskih izzivov državljanov, vključno z Romi. Vsi ostali cilji in ukrepi iz poglavja 5: Razvoj romskih naselij in dostop do stanovanja v NSO, so usmerjeni v vlaganje v segregirana "območja z večinskim romskim prebivalstvom", kar ne odraža dejanskega problema.

⁹⁹ Republika Slovenija. (2021). *Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2021–2030*. Vlada Republike Slovenije. Na voljo na: https://commission.europa.eu/system/files/2022-10/slovenia_-_national_roma_strategic_framework_21_30_en.pdf

Poleg tega bo morebitni učinek socialnih stanovanj glede na obseg problematike omejen in ne bo predstavljal dokončne rešitve.¹⁰⁰

Čeprav NSO opredeljuje splošno potrebo po boljših življenjskih pogojih in preprečevanju nadaljnje segregacije, ti cilji ostajajo nedorečeni, brez jasnih ukrepov ali določenih rokov. Taka nedoločnost je privedla do omejenega učinka na terenu, saj se Romi še vedno soočajo z velikimi ovirami pri dostopu do ustreznih stanovanj. Poleg tega odsotnost celovitega pristopa k desegregaciji pomeni, da so Romi pogosto prepuščeni območjem, ki ostajajo nerazvita, pri čemer lokalni organi zagotavljajo malo podpore.

Odsotnost ciljnih ukrepov v NSO odraža širši problem pri obravnavi stanovanjske problematike Romov v Sloveniji. Strukturne neenakosti na področju stanovanjske oskrbe, ki nesorazmerno prizadenejo romske skupnosti, niso prepoznane, prednostni poudarek politike pa ostaja na legalizaciji naselij, brez naslavljanja vztrajajoče socialne izključenosti.

3.2.2. Sinergija z drugimi ukrepi

Kot je bilo omenjeno zgoraj, je zagotavljanje socialnih stanovanj splošna politika, ki ni del NSO. V Sloveniji z upravljanjem socialnih stanovanj v glavnem razpolaga Stanovanjski sklad Republike Slovenije, ki deluje preko sistema javnih razpisov in natečajev za dodeljevanje stanovanjskih enot. Ti razpisi so objavljeni na uradni spletni strani Sklada in so namenjeni zagotavljanju pregledne in pravične razdelitve stanovanj upravičenim posameznikom in družinam.

Postopek prijave običajno vključuje oddajo izpolnjenega prijavnega obrazca skupaj z zahtevano dokumentacijo, kot so dokazila o prihodkih, družinskem statusu in stanovanjskih potrebah. Prednost je pogosto dana mladim družinam, družinam z otroki v osnovni šoli in drugim ranljivim skupinam. Izbirni postopek lahko vključuje točkovni sistem za oceno upravičenosti prosilcev na podlagi vnaprej določenih meril.

Potrebno bi bilo, da socialna stanovanja postanejo del NSO in da je obstoječa politika posebej usmerjena v desegregacijo. Vendar je malo verjetno, da bo do tega prišlo, saj segregacija ni prepoznana kot težava.

NSO ne deluje v izolaciji, temveč je namenjen sodelovanju z drugimi pobudami, usmerjenimi v izboljšanje življenjskih pogojev Romov. Prav to naj bi NSO dosegel do leta 2030, in sicer z ustvarjanjem sinergij in zagotavljanjem možnosti za vlaganje v romska naselja, kar pa ni povezano z desegregacijo.

Mednarodna poročila, kot so poročila Evropske komisije, poudarjajo potrebo, da Slovenija celoviteje pristopi k reševanju stanovanjskih vprašanj. Ta poročila priporočajo legalizacijo naselij, vključevanje Romov v širši stanovanjski sistem ter ukrepe za preprečevanje nadaljnje izolacije in getoizacije romskih skupnosti. Kljub tem priporočilom še vedno obstajajo izzivi pri zagotavljanju učinkovitega usklajevanja med NSO in drugimi ukrepi.¹⁰¹

Poleg tega bi morali stalni napor Evropske komisije in Sveta Evrope za spremljanje stanovanjskih razmer Romov biti tesneje povezani s cilji NSO. Takšna uskladitev bi lahko pripomogla k zagotavljanju, da Slovenija izpolnjuje svoje mednarodne obveznosti ter romskim skupnostim nudi potrebno podporo za dolgoročno integracijo in izboljšanje življenjskih pogojev.¹⁰²

3.2.3. participacija Romov

Participacija Romov v procesih odločanja je ključna za reševanje stanovanjskih vprašanj, s katerimi se soočajo. V okviru NSO so romske skupnosti pogosto vključene v posvetovanja prek organizacij, kot je Svet za spremljanje uresničevanja Zakona o romski skupnosti. Vendar pa je stopnja vpliva predstavnikov Romov na oblikovanje stanovanjske politike še vedno omejena. Čeprav so posvetovanja z romskimi organizacijami pomembna, je njihova učinkovitost vprašljiva, če se njihova priporočila ustrezno ne odražajo v sprejetih politikah ali nadaljnjih

¹⁰⁰ Stanovanjski sklad Republike Slovenije (Housing Fund of the Republic of Slovenia). (b. d.). *Razpis za najem stanovanjskih enot*. Na voljo na: <https://ssrs.si/en/tenders/open-calls-and-calls-for-tenders/call-for-housing-units-for-rent/>

¹⁰¹ Evropska komisija. (2022). *Nacionalni strateški okvir za Rome: ocena in poročila o izvajanju Evropske komisije*. Pridobljeno s https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-equality-inclusion-and-participation-eu/national-roma-strategic-frameworks-commission-assessment-and-implementation-reports_en

¹⁰² Svet Evrope. (2024). *Priporočilo CM/Rec(2024)1 o enakosti Romkinj in deklic popotnic*. Pridobljeno s <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2024-1-on-the-equality-of-roma-and-traveller-wom/1680b21286>

ukrepah. Vendar brez močne civilne družbe vprašanje segregacije v okviru NSO ne bo naslovljeno.

V zvezi s stanovanjsko problematiko so romski sogovorniki v študijah, kot je poročilo FLUL iz leta 2021, izrazili potrebo po večji vključenosti v odločitve, povezane z dodeljevanjem stanovanj in z načrtovanjem javnih stanovanjskih projektov. Poleg tega so romske skupnosti same pozvale k bolj konkretnim ukrepom za odpravo segregacije, na primer k odkupu stanovanj za Rome zunaj segregiranih območij. NSO pa ne določa jasnih mehanizmov za zagotovitev smiselne participacije pri oblikovanju in izvajanju stanovanjskih politik.¹⁰³

To zmanjšuje učinkovitost NSO in preprečuje Romom neposredno soudeležbo pri oblikovanju politik, ki vplivajo na njihovo vsakdanje življenje. Da bi bila participacija Romov resnično učinkovita, ne sme biti zgolj formalen postopek posvetovanja; temveč mora voditi do dejanskih sprememb, ki odražajo potrebe in pričakovanja romskih skupnosti.

¹⁰³ Filozofska fakulteta, Univerza v Lizboni. (n. d.). *Documentos de Gestão*. Na voljo na: <https://www.lettras.ulisboa.pt/pt/sobre-a-flul/documentos-de-gestao/>

4. DODATNA OPAŽANJA

Koordinator tega cikla RCM prihaja iz Hrvaške, prav tako nekateri člani koalicije, odgovorne za to poročilo. Nekatera opažanja so posebej izstopajoča. Čeprav je bilo pričakovati, da bo položaj na Hrvaškem in v Sloveniji podoben, so razlike precejšnje. Še posebej presenetljivo je, da NSO ločenega bivanja niti ne prepoznava kot problematičnega. Podobno težavo predstavlja segregacija v izobraževanju, kjer državne institucije zadevo obravnavajo kot vprašanje, ki naj bi bilo rešeno z dialogom.

Poleg tega NSO utrjuje stereotipe, saj določene težave pripisuje izključno Romom, pri čemer se sklicuje na »njihov način življenja«, »njihove vrednote« in podobne pripovedi. Izhodiščni podatki in merljivi cilji v celoti manjkajo, kar otežuje ocenjevanje učinkov strategije. Številni ukrepi se izvajajo prek horizontalnega pristopa, zato lahko bralci, ki niso seznanjeni s slovenskim kontekstom, zaključijo, da ti ukrepi bodisi niso imeli nobenega učinka ali pa sploh niso bili namenjeni Romom, zlasti na področju bivanja.

Strategija na primer predvideva devetletni rok za vključitev romskih naselij v širšo nacionalno stanovanjsko strategijo in omogočanje naložb v teh območjih. Čeprav gre za popolnoma drugačen pristop kot desegregacija, je težko razumeti, zakaj so za tovrstne zakonodajne prilagoditve potrebna kar štiri leta.

Ob upoštevanju vseh navedenih dejavnikov se zdi, da trenutno ni političnega zagona, usmerjenega v reševanje potreb Romske skupnosti. To pomanjkanje osredotočenosti je vzbudilo zaskrbljenost tako med pripadniki romske kot neromske skupnosti. Afirmativni ukrepi so na številnih področjih pogosto zavrnjeni, saj se jih dojema kot diskriminatorne do splošnega prebivalstva. Takšno stališče je v nasprotju z načeli, katerih cilj je podpirati marginalizirane in ranljive skupine.

Zanimivo je, da področji kulture in izobraževanja pritegneta precejšnjo pozornost, pri čemer je tudi stanovanjska problematika posebej izpostavljena. Na področju izboljšanja sobivanja v romskih naseljih in njihovi okolici, kjer ima policija osrednjo vlogo, pa postane terminologija nedosledna. V tem kontekstu so romska naselja posebej omenjena, a v razdelkih, kjer je takšna terminologija ključnega pomena, se uporablja izraz »naselja s pretežno romskim prebivalstvom«.

Omeniti velja tudi visoko stopnjo nestrpnosti do Romov ter izrazit razkorak med romskimi in neromskimi skupnostmi. Čeprav ta razkorak morda ni takoj očiten, postane zaznaven v bolj osebni okoljih. V okviru projekta Erasmus, ko so člani koalicije več dni v Sloveniji izvajali intervjuje in fokusne skupine, je bil strah, ki ga Romi doživljajo v interakciji z večinskim prebivalstvom, jasno zaznan. Na primer, en mlad Rom je poročal o fizičnih napadih s strani policistov, medtem ko je policist, ki se je obrnil na mlade Rome, svoje ravnanje opisal kot »poredno«.

Za zaključek je razvidno, da je diskriminacija Romov razširjena, romski civilni sektor je močno nerazvit in ni politične volje za učinkovito vključevanje Romov. Romska vprašanja so prezrta, kar se odraža tudi v NSO, ki ne naslavlja dejanskih potreb romske skupnosti. Te potrebe prav tako niso ustrezno opredeljene v samem NSO.

ZAKLJUČKI IN PRIPOROČILA

Slovenski NSO izkazuje politično zavezanost z uradno usklajenostjo z EU strateškim okvirom za Rome in strukturiranim postopkom spremljanja ter vrednotenja. Ključne prednosti vključujejo:

- Pravno utemeljen okvir (ZRomS-1), ki zagotavlja zastopanost in participacijo Romov.
- Sofinanciranje ciljno usmerjenih ukrepov za Rome s sredstvi EU.
- Prizadevanja za vključitev romskih tem v učni načrt ter podpora kulturni prepoznavnosti.

Vendar pa izvajanje NSO razkriva ključne slabosti:

- Pomanjkanje etnično razčlenjenih podatkov spodbujanje politik, temelječih na dokazih, in otežuje ocenjevanje ukrepov.
- Nezadostno ciljanje stanovanjskih in izobraževalnih oblik segregacije, brez priznanja teh kot strukturnih vprašanj.
- Zanašanje na horizontalne ukrepe in mehke intervencije, ki ne odpravljajo sistemskih ovir, s katerimi se soočajo romske skupnosti.
- Omejen učinek pozitivnih ukrepov, saj so ti omejeni z zakonodajnimi in političnimi ovirami.
- Nezadostna pozornost namenjena razlikam na področju zaposlovanja, zdravja in stanovanjske problematike, kar ohranja neugodna izhodišča za romske skupnosti.

Priporočila nacionalnim organom

1. Za učinkovito izvajanje NSO je ključno raziskati alternativne metode zbiranja podatkov, ki so skladne s predpisi o varstvu osebnih podatkov, hkrati pa zagotavljajo zbiranje razčlenjenih podatkov. Možne rešitve lahko vključujejo anonimizirane ankete ali možnosti prostovoljne samoidentifikacije, kar bi omogočilo zbiranje ključnih podatkov brez poseganja v zasebnost posameznikov. Brez razpoložljivosti takšnih podatkov je oteženo ocenjevanje vpliva politik, prepoznavanje vrzeli in učinkovita razporeditev virov.
2. Kljub formalni vključenosti romskih organizacij in predstavnikov v izvajanje lahko njihova dejanska učinkovitost in zmožnost spodbujanja smiselnih sprememb ostajata omejeni zaradi pomanjkanja kapacitet ter nezadostnega usklajevanja. Krepitev teh vidikov bi morala biti prednostna naloga za zagotovitev, da lahko romske skupnosti v celoti sodelujejo v postopkih odločanja in izvajanja, s konkretnim vplivom na njihovo vključenost in integracijo.
3. Za povečanje učinkovitosti participacije Romov je bistveno nasloviti omejitve zmogljivosti ter vlagati v izobraževalno in institucionalno podporo romski civilni družbi. Krepitev teh elementov bo romskim skupnostim omogočila, da bodo lahko bolj aktivno in učinkovito prispevale k spremljanju in izvajanju NSO.
4. Za namen priprave strateških dokumentov in olajšanja poročanja bi bilo področje socialne zaščite smiselno razdeliti na posamezne kategorije in jih uskladiti s formatom okvira EU za vključenost Romov.
5. Ob reviziji NSO bi bilo treba v NSO vključiti program UNICEF-ovega Jamstva za otroke.
6. Za omogočanje vključenosti Romov je potrebno prepoznati in učinkovito obravnavati problematiko stanovanjske in izobraževalne segregacije. V ta namen je ključno uvesti ciljno usmerjene programe desegregacije in nameniti naložbe, ki dajejo prednost inkluzivnemu izobraževanju in stanovanjski politiki. Ti ukrepi morajo biti usmerjeni v razgradnjo strukturnih ovir in spodbujanje integracije.
7. Za naslovitev sistemskih neenakosti je treba uvesti in predstavljati pozitivne ukrepe kot instrumente pravičnosti. Predstavljanje teh ukrepov kot orodij pravičnosti bo pomagalo preseči odpor in zagotovilo širše sprejemanje.

8. Za krepitev socialne podpore v romskih skupnostih je treba povečati financiranje socialnih storitev, osredotočenih na Rome, ter zagotoviti specializirano usposabljanje za strokovnjake. Pristop namenskih socialnih delavcev v romska naselja bo izboljšal obveščanje in izvajanje storitev.
9. Za izboljšanje lokalnega izvajanja ukrepov NSO je treba okrepiti sodelovanje med ministrstvi in romskimi organizacijami. Vzpostavitev strukturiranih mehanizmov koordinacije bo omogočila bolj usklajeno in učinkovito delovanje na občinski ravni.

Priporočila evropskim institucijam

10. Za okrepitev skladnosti s standardi EU je bistvenega pomena zagotoviti tehnično pomoč, ki bo Slovenijo podprla pri izboljšanju zbiranja podatkov in poročanja o vključenosti Romov. To bo omogočilo oblikovanje in spremljanje politik, ki temeljijo na dokazih.
11. Za zagotovitev odgovornosti je treba napredek Slovenije pri odpravljanju segregacije v izobraževanju in stanovanjski oskrbi spremljati z rednimi evalvacijami in ciljno usmerjenimi priporočili. Ti pregledi bodo pomagali prepoznati vrzeli in usmerjati korektivne ukrepe.
12. Za doseganje trajnostnih rezultatov naj bodo prednostne naloge financiranja usmerjene v projekte, ki odpravljajo sistemske ovire, vključno z desegregacijo in zdravstvenimi neenakostmi. Naložbe morajo biti zasnovane tako, da zagotavljajo dolgoročne učinke in ne zgolj kratkoročnih rešitev.
13. Za spodbujanje enakosti je treba politike pozitivnih ukrepov krepiti z uporabo pogojev za financiranje in političnimi dialogi. Povezovanje finančne podpore z vključujočimi ukrepi bo spodbudilo sistemske spremembe.
14. Za spodbujanje inovacij in izmenjave znanja je treba omogočiti čezmejno izmenjavo uspešnih praks vključevanja Romov. Strukturirane platforme za sodelovanje bodo omogočile prenos učinkovitih modelov med državami članicami.

Priporočila civilni družbi

15. Za zagotovitev vključujočega in preglednega spremljanja izvajanja NSO naj civilna družba zagovarja mehanizme udeležbe, ki naslavljajo sistemska vprašanja ter krepijo odgovornost.
16. Za premagovanje stereotipov in spodbujanje socialne kohezije je treba na nacionalni in lokalni ravni organizirati kampanje ozaveščanja, ki promovirajo pozitivne zgodbe o romskih skupnostih.
17. Za podporo oblikovanju politik, ki temeljijo na dokazih, je treba prednostno obravnavati neodvisne raziskave in zagovorništvo na področju stanovanjske in izobraževalne segregacije ter zagotoviti podatke za ciljno usmerjene ukrepe.
18. Za okrepitev zastopanosti Romov pri odločanju je treba razširiti programe krepitve zmogljivosti za romske voditelje, s poudarkom na vodstvenih veščinah in institucionalnem vključevanju.
19. Za povečanje učinka in zagotovitev virov je treba okrepiti sodelovanje z mednarodnimi organizacijami, kar omogoča skupno zagovorništvo in podporo pobudam, ki jih vodi skupnost.

Priporočila drugim deležnikom

20. Za razširitev zaposlitvenih priložnosti za Rome je treba zasebni sektor aktivno vključiti v pobude, ki dajejo prednost regijam z visoko brezposelnostjo in ustvarjajo poti do trajnostnih zaposlitev.
21. Za krepitev znanja in strokovnih zmogljivosti je treba akademske institucije spodbujati k razvoju raziskovalnih in izobraževalnih programov, osredotočenih na vključenost Romov in prakse preprečevanja diskriminacije.
22. Za zmanjšanje razlik v zdravju je treba podpreti in razširiti projekte na ravni skupnosti, ki izboljšujejo dostop do zdravstvenega varstva in naslavljajo primanjkljaje v pričakovani življenjski dobi.
23. Za preprečevanje stereotipov in spodbujanje razumevanja je treba romske glasove promovirati v medijih z vključujočo vsebino in partnerstvi s civilno družbo.
24. Za zagotovitev učinkovitega izvajanja ukrepov je treba okrepiti partnerstva med lokalnimi skupnostmi in civilno družbo ter tako omogočiti ciljno in usklajeno delovanje na ravni skupnosti.

Seznam intervjujev

- Intervju z GONM (spletno), dva predstavnika.
- Intervju z Uradom varuha človekovih pravic (spletno), dva predstavnika.
- Intervju z MIZŠ (spletno), dva predstavnika.
- Intervju s strokovnjakom (osebno).
- Intervju z Zvezo romskih društev v Sloveniji (spletno), en predstavnik.
- Intervju z romskim društvom Romano Veseli (osebno), dva predstavnika.
- Intervjuji s tremi romskimi aktivisti, vključenimi v več romskih društev (osebno).
- Intervju z enim romskim aktivistom, vključenim v več romskih društev (spletno).
- Intervju z zagovornikom Romov (osebno).
- Fokusna skupina z mladimi Romi (osebno), 15 udeležencev in dva starejša Roma iz romskega civilnega sektorja.
- En anonimen intervju (osebno) z osebo iz MIZŠ.

Ključni politični dokumenti in poročila

Poročila o stanju človekovih pravic za leto 2023: Slovenija – Veleposlaništvo ZDA

<https://www.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/slovenia/#:~:text=Conditions%20of%20Work-EXECUTIVE%20SUMMARY,%2C%20queer%2C%20or%20intersex%20persons>

Letno poročilo o dejavnostih ECRI za obdobje od 1. januarja do 31. decembra 2023

<https://rm.coe.int/annual-report-on-ecri-s-activities-covering-the-period-from-1-january-/1680b0505d>

Poročilo o spremljanju civilne družbe o kakovosti nacionalnega strateškega okvira za enakost, vključenost in participacijo Romov v Sloveniji (RCM)

<https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/05/RCM-2022-C4-Slovenia-FINAL.pdf>

Poročilo o vladavini prava Liberties 2024 Slovenija

https://dq4n3btxm8c9.cloudfront.net/files/dreg6h/SLOVENIA_Liberties_RuleOfLaw_Report_2024.pdf?utm_source=chatgpt.com

Minority Rights Group Europe 2022 Enakost in pravičnost na obrobju: primerjalno poročilo o diskriminaciji Romov in njihovem dostopu do pravnega varstva na Slovaškem in v Sloveniji

<https://minorityrights.org/resources/equality-and-justice-on-the-sidelines-comparative-report-on-discrimination-against-roma-and-their-access-to-justice-in-slovakia-and-slovenia/>

Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2021–2030

https://commission.europa.eu/system/files/2022-10/slovenia_-_national_roma_strategic_framework_21_30_en.pdf

OVSE ODIHR Poročanje o sovražnih kaznivih dejanjih: Poročilo o sovražnih kaznivih dejanjih v Sloveniji 2023

https://hatecrime.osce.org/reporting/slovenia/2023?utm_source=chatgpt.com

Mirovni inštitut (2018) Evalvacija NSO 2017–2021

<https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/UN/SIFOROMA-3/Letna-evalvacijauresnicevanja-NPUR-2017-2021.pdf>

Šesto periodično poročilo Vlade Republike Slovenije o izvajanju Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin v Republiki Sloveniji

<https://rm.coe.int/6th-sr-slovenia-en/1680ac0ef3>

Povzetek dela Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2023

https://www.varuhr.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP_2023/Summary_of_the_Work_of_the_Human_Rights_Ombudsman_of_the_Republic_of_Slovenia_for_2023.pdf

ZRomS-1: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO4405>

PRILOGA: SEZNAM PROBLEMOV IN POGOJEV

Boj proti antigipsizmu in diskriminaciji

Problemi in pogoji:	Pomen:	Opređeljeno s strategijo:	Ukrepi za reševanje:	Opređeljeni cilji:	Podrobnosti o izvajanju NSO, relevantne za problem:
Antigipsizem ni prepoznan kot poseben problem v nacionalnih političnih okvirih	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	<ul style="list-style-type: none"> ustrezno, vendar z možnostjo izboljšav 	<ul style="list-style-type: none"> ustrezno, vendar z možnostjo izboljšav 	Ukrepi so vzpostavljeni; vendar je njihova učinkovitost izražena v nominalnih številkah, medtem ko dejanska uspešnost ostaja nejasna, glede na naraščajoč trend diskriminacije v jugovzhodni Sloveniji. Doseg ukrepov se spremlja in v zvezi s tem se zbirajo podatki.
Predsodki do Romov	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Prisotno, vendar nezadostno	Nekateri cilji, vendar neustrezno	Ukrepi so vzpostavljeni; vendar je njihova učinkovitost izražena v nominalnih številkah, medtem ko dejanska uspešnost ostaja nejasna, glede na naraščajoč trend diskriminacije v jugovzhodni Sloveniji. Doseg ukrepov se spremlja in v zvezi s tem se zbirajo podatki.
Sovražni govor do in proti Romom (na spletu in zunaj spleta)	Kritičen problem	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Prisotno, vendar nezadostno	Nekateri cilji, vendar neustrezno	Ukrepi niso vzpostavljeni, nekateri ukrepi bi lahko imeli sporadičen vpliv na ta problem.
Slaba učinkovitost zaščite pred diskriminacijo	Pomembni problemi	Nerelevantno	Odsoten	Odsoten	Ukrepi niso vzpostavljeni. Nekateri ukrepi bi lahko vplivali na preprečevanje diskriminacije, vendar učinkovitost zaščite ni del NRS:
Nepravilno ravnanje in diskriminatorno vedenje policije (nezadostno izvajanje nalog)	Pomembni problemi	Nerelevantno	Prisotno, vendar nezadostno	Prisotno, vendar nezadostno	Ukrepi so vzpostavljeni, za to tematiko obstajajo posebni ukrepi, učinkovitost je problematična, saj je ravnanje policije najpogosteje omenjeno v povezavi z Romi. Podatki se zbirajo v nominalnih številkah ali glede usposabljanj.

Segregacija v izobraževanju, stanovanjskih zadevah ali pri zagotavljanju javnih storitev	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Odsoten	Odsoten	Podatkov ni, nekateri ukrepi bi lahko imeli določen doseg, vendar to ni prepoznano kot problem.
--	-------------------	--	---------	---------	---

Izobraževanje

Problemi in pogoji:	Pomen:	Opredeljeno s strategijo:	Ukrepi za reševanje:	Opredeljeni cilji:	Podrobnosti o izvajanju NSO, relevantne za problem:
Pomanjkanje razpoložljivega in dostopnega predšolskega izobraževanja in storitev ECEC za Rome	Pomembni problemi	Razumljeno z omejitvami	Prisotno, vendar nezadostno	Določeni cilji, vendar niso relevantni	Problem obstaja, vendar so ukrepi vzpostavljeni, pristop usmerjen na Rome, utrjevanje segregacije, izvajajo se terenske aktivnosti, določeno zbiranje podatkov po številu.
Visoka stopnja opuščanja pred zaključkom osnovnošolskega izobraževanja	Pomembni problemi	Razumljeno z omejitvami	Prisotno, vendar nezadostno	Ustrezno, vendar z možnostjo izboljšav	Ukrepi so vzpostavljeni, vendar z omejitvami; težava je učinkovitost ukrepov. Primanjkuje kazalnikov.
Predčasno opuščanje srednješolskega izobraževanja	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Prisotno, vendar nezadostno	Določeni cilji, vendar niso relevantni	Nekateri ukrepi bi lahko imeli določen vpliv, vendar to ni v središču NSO.

Srednješolsko izobraževanje/poklicno usposabljanje je nepovezano s potrebami trga dela	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO
Napačna umestitev romskih učencev v programe posebnega izobraževanja	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO
Izobraževalna segregacija romskih učencev	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni prepoznano, ni del NSO.
Povečana selektivnost izobraževalnega sistema, ki vodi v koncentracijo romskih ali drugih prikrajšanih učencev v izobraževalnih ustanovah nižje kakovosti	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO
Omejen dostop do izobraževanja druge priložnosti, izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO

Omejen dostop do spletnega in daljinskega učenja ter podpora zanje v primeru zaprtja izobraževalnih ustanov, kot se je zgodilo med pandemijo koronavirusa	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO
Nizka raven digitalnih znanj in kompetenc ter omejene možnosti za njihov razvoj med učenci	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NRS
Nizka raven digitalnih spretnosti in kompetenc ter omejene možnosti za njihov razvoj pri odraslih.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO

Zaposlovanje

Problemi in pogoji:	Pomen:	Opredeljeno s strategijo:	Ukrepi za reševanje:	Opredeljeni cilji:	Podrobnosti o izvajanju NSO, relevantne za problem:
Slab dostop do ali nizka učinkovitost javnih služb za zaposlovanje.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO. Na tem področju obstaja le en ukrep, ki je splošen in vključuje Rome v politike zaposlovanja.
Mladi, ki niso vključeni	Pomembni	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO. Na tem področju obstaja le en ukrep, ki je splošen in

v zaposlovanje, izobraževanje ali usposabljanje (NEET).	problemi				vključuje Rome v politike zaposlovanja.
Slab dostop do (ponovnega) usposabljanja, vseživljenjskega učenja in razvoja spretnosti.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO. Na tem področju obstaja le en ukrep, ki je splošen in vključuje Rome v politike zaposlovanja.
Diskriminacija na trgu dela s strani delodajalcev.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO. Na tem področju obstaja le en ukrep, ki je splošen in vključuje Rome v politike zaposlovanja.
Tveganje, da so Rominje in dekleta iz prikrajšanih območij izpostavljene trgovini z ljudmi in prisilni prostituciji.	Pomembni problemi	Razumljeno z omejitvami	Prisotno, vendar nezadostno	Nekateri cilji so določeni, vendar niso relevantni.	Ni del NSO. Na tem področju obstaja le en ukrep, ki je splošen in vključuje Rome v politike zaposlovanja.
Priložnosti za primarni trg dela so nadomeščene z javnimi deli.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO. Na tem področju obstaja le en ukrep, ki je splošen in vključuje Rome v politike zaposlovanja.
Ovire in odvračilni dejavniki za zaposlitev (kot so zadolženost, nizek dohodek od dela v primerjavi s socialnimi prejemki).	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO. Na tem področju obstaja le en ukrep, ki je splošen in vključuje Rome v politike zaposlovanja.
Pomanjkanje aktivacijskih ukrepov in podpore za zaposlovanje.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO. Na tem področju obstaja le en ukrep, ki je splošen in vključuje Rome v politike zaposlovanja.

Zdravstvo

Problemi in pogoji:	Pomen:	Opredeljeno s strategijo:	Ukrepi za reševanje:	Opredeljeni cilji:	Podrobnosti o izvajanju NSO, relevantne za problem:
Slaba ponudba oziroma dostopnost zdravstvenih storitev (vključno s pomanjkanjem sredstev za kritje neposrednih stroškov zdravstvene oskrbe).	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Ni prisotno	Ni prisotno	Obstajata dva ukrepa, ki sta osredotočena na zagotavljanje informacij in izobraževanja v romskem naselju, drugih ukrepov ni.
Omejen dostop do nujne medicinske oskrbe	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Obstajata dva ukrepa, ki sta osredotočena na zagotavljanje informacij in izobraževanja v romskem naselju, drugih ukrepov ni.
Omejen dostop do osnovne zdravstvene oskrbe	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Obstajata dva ukrepa, ki sta osredotočena na zagotavljanje informacij in izobraževanja v romskem naselju, drugih ukrepov ni.
Omejen dostop do predporodne in poporodne oskrbe	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Obstajata dva ukrepa, ki sta osredotočena na zagotavljanje informacij in izobraževanja v romskem naselju, drugih ukrepov ni.

Stanovanjske razmere, osnovne storitve in okoljska pravičnost

Problemi in pogoji:	Pomen:	Opredeljeno s strategijo:	Ukrepi za reševanje:	Opredeljeni cilji:	Podrobnosti o izvajanju NSO, relevantne za problem:
Slaba fizična varnost stanovanjske oskrbe (porušena ali slum stanovanja)	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Nekateri ukrepi bi lahko v prihodnje vplivali na to, prav tako vplivajo nekateri dodatni zakoni. Učinkovitost ukrepov je osredotočena zgolj na administrativne izide.
Pomanjkanje dostopa do pitne vode	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Prisotno, vendar nezadostno	Določeni cilji, vendar niso relevantni	Nekateri ukrepi bi lahko v prihodnje vplivali na to, prav tako vplivajo nekateri dodatni zakoni. Učinkovitost ukrepov je osredotočena zgolj na administrativne izide.
Pomanjkanje dostopa do sanitarnih storitev	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Prisotno, vendar nezadostno	Določeni cilji, vendar niso relevantni	Nekateri ukrepi bi lahko v prihodnje vplivali na to, prav tako vplivajo nekateri dodatni zakoni. Učinkovitost ukrepov je osredotočena zgolj na administrativne izide.
Pomanjkanje dostopa do električne energije	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Prisotno, vendar nezadostno	Določeni cilji, vendar niso relevantni	Nekateri ukrepi bi lahko v prihodnje vplivali na to, prav tako vplivajo nekateri dodatni zakoni. Učinkovitost ukrepov je osredotočena zgolj na administrativne izide.
Omejeno ali odsotno javno zbiranje odpadkov	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Prisotno, vendar nezadostno	Določeni cilji, vendar niso relevantni	Nekateri ukrepi bi lahko v prihodnje vplivali na to, prav tako vplivajo nekateri dodatni zakoni. Učinkovitost ukrepov je osredotočena zgolj na administrativne izide.
Omejene možnosti ogrevanja (družine ne zmorejo ogrevati vseh prostorov oziroma v vsakem času, ko je to potrebno) ali uporaba trdnih odpadkov za	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO

ogrevanje					
Pomanjkanje varnosti prebivanja (pravni naslovi niso jasni in zavarovani)	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Prisotno, vendar nezadostno	Določeni cilji, vendar niso relevantni	Nekateri ukrepi vplivajo na to vprašanje in bi morali biti učinkoviti, vendar za to ni natančnih podatkov.
Pomanjkanje ali omejen dostop do socialnih stanovanj	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	prisotno, vendar nezadostno	nekateri cilji, vendar niso relevantni	Obstajajo ukrepi, ki niso učinkoviti, jim manjka ciljno usmerjen pristop, podatki o teh ukrepih pa so nominalni, saj se ne osredotočajo na učinek dostopa do socialnih stanovanj, temveč na obveščene občine in Rome.
Prenatranost (razpoložljiv prostor/sobe za družine)	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Nekateri ukrepi bi lahko vplivali na to področje.
Zadolženost v zvezi s stanovanjem na ravneh, ki lahko povzročijo izselitev	Pomembni problemi	Razumljeno z omejitvami	Prisotno, vendar nezadostno	Prisotno, vendar nezadostno	Obstaja ukrep glede tega vprašanja, ki bi moral biti učinkovit in doseči tiste, ki ga potrebujejo.
Bivanje v segregiranih naseljih/soseskah	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni prepoznano v NSO
Bivanje v neformalnih ali nezakonitih naseljih/soseskah	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Prisotno, vendar nezadostno	Določeni cilji, vendar niso relevantni	Ukrepi bi morali vplivati na to vprašanje, vendar so odvisni od upravnih zadev in politične volje.
Omejen ali pomanjkljiv dostop do javnega prevoza	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO

Omejen ali pomanjkljiv dostop do interneta (npr. javne točke dostopa do interneta v prikrajšanih območjih, območja brez širokopasovnega interneta)	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO
Omejen ali pomanjkljiv dostop do zelenih površin	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO
Romi izključeni iz okoljske demokracije	Kritične težave	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO

Socialna zaščita

Problemi in pogoji:	Pomen:	Opredeljeno s strategijo:	Ukrepi za reševanje:	Opredeljeni cilji:	Podrobnosti o izvajanju NSO, relevantne za problem:
Visoka stopnja tveganja revščine ter materialne in socialne prikrajšanosti	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Prisotno, vendar nezadostno	Določeni cilji, vendar niso relevantni	Ukrepi obstajajo, vendar z namenom povečanja števila Romov v horizontalnih ukrepih.
Programi denarne podpore ne zagotavljajo sprejemljive ravni minimalnega dohodka za vsako	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Dodatnih ukrepov ni.

gospodinjstvo.					
Omejen dostop do shem denarne podpore (nizka ozaveščenost, administrativne ovire, pripeta stigma).	Pomembni problemi	Ni relevantno	ustrezno, vendar z možnostjo izboljšav	ustrezno, vendar z možnostjo izboljšav	Ukrepi potekajo v tej smeri; pričakovani so učinki, kazalniki so ustrezno določeni.
Neučinkovita pravila upravičenosti (dobro zasnovano preverjanje prihodkov zagotavlja, da pomoč prejmejo tisti, ki jo potrebujejo; pogoji glede iskanja zaposlitve zagotavljajo motivacijo za vrnitev na delo).	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Nekateri ukrepi bi lahko vplivali na to, vendar vprašanje ni neposredno naslovljeno.
Nizka prilagodljivost programov denarne podpore za obravnavo spreminjajočih se pogojev gospodinjstva.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO

Socialne storitve

Problemi in pogoji:	Pomen:	Opredeljeno s strategijo:	Ukrepi za reševanje:	Opredeljeni cilji:	Podrobnosti o izvajanju NSO, relevantne za problem:
Omejena kakovost, zmogljivost in celovitost pomoči, ki jo zagotavljajo socialne storitve.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO
Omejen dostop do socialnih storitev: nizka ozaveščenost o njih, nizka dostopnost (npr. zaradi stroškov prevoza) ali omejena razpoložljivost.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Prisotno, vendar nezadostno	Določeni cilji, vendar niso relevantni	Nekateri ukrepi bi lahko vplivali na to področje.
Ponudniki storitev ne pristopajo aktivno k tistim, ki pomoč potrebujejo.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Prisotno, vendar nezadostno	Določeni cilji, vendar niso relevantni	Ukrepi so določeni, vendar z vprašljivimi učinki. Podatki se ne zbirajo.
Omejene zmogljivosti socialnih storitev za učinkovito sodelovanje z drugimi organi (npr. javno službo za zaposlovanje) pri pomoči uporabnikom.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Prisotno, vendar nezadostno	Določeni cilji, vendar niso relevantni	Nekateri ukrepi naj bi vplivali na to področje, vendar so splošni rezultati in kazalniki bolj omejeni.
Programi za reševanje	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni	Prisotno, vendar	Določeni cilji, vendar niso	Nekateri ukrepi naj bi vplivali na to področje, vendar so splošni

zadolženosti (svetovanje in finančna podpora) so neustrezni.		zadostno analizirano	nezadostno	relevantni	rezultati in kazalniki bolj omejeni.
--	--	----------------------	------------	------------	--------------------------------------

zaščita otrok

Problemi in pogoji:	Pomen:	Opredeljeno s strategijo:	Ukrepi za reševanje:	Opredeljeni cilji:	Podrobnosti o izvajanju NSO, relevantne za problem:
Zaščita otrok v NSO ni upoštevana.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO
Posebna ranljivost romskih otrok kot žrtev nasilja ni upoštevana.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO
Dejavnosti za krepitev starševske odgovornosti in veščin niso na voljo ali ne dosegaajo staršev Romov.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO
Neustrezna vključenost otrok oziroma mladostnikov.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO

Spodbujanje (ozaveščanja o) romski umetnosti, kulturi in zgodovini

Problemi in pogoji:	Pomen:	Opredeljeno s strategijo:	Ukrepi za reševanje:	Opredeljeni cilji:	Podrobnosti o izvajanju NSO, relevantne za problem:
Slaba ali pomanjkljiva ozaveščenost splošne populacije o prispevku romske umetnosti in kulture k	Pomembni problemi	Omenjeno, vendar ni zadostno analizirano	Ni prisotno	Ni prisotno	Za to ni neposrednih ukrepov, vendar bi lahko nekateri ukrepi vplivali na to.

nacionalni in evropski dediščini.					
Izključevanje romskih skupnosti iz nacionalnih kulturnih narativov.	Pomembni problemi	Ni relevantno	ustrezno, vendar z možnostjo izboljšav	ustrezno, vendar z možnostjo izboljšav	Ukrepi so določeni, učinkovitost je vidna, podatki se zbirajo.
Romska zgodovina in kultura nista vključeni v šolske učne načrte in učbenike tako za Rome kot za ne-Rome.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NSO
Pomanjkanje vključevanja romskega jezika v šolski sistem ter razvoja ustreznih izobraževalnih gradiv in virov za ohranjanje in poučevanje romskega jezika.	Pomembni problemi	Razumljeno z omejitvami	Ustrezno, vendar z možnostjo izboljšav.	Ustrezno, vendar z možnostjo izboljšav.	Dobri ukrepi, dobri kazalniki, dobra dosegljivost, zbiranje podatkov v zvezi s tem bi lahko bilo na voljo,
Pomanjkanje obeleževanja romske zgodovine z vzpostavitvijo spomenikov, obeležitvenimi dejavnostmi in institucionalizacijo datumov, pomembnih za romsko zgodovino.	Pomembni problemi	Ni relevantno	Ni prisotno	Ni prisotno	Ni del NRSS.

Publications Office
of the European Union

ISBN xxx-xx-xx-xxxxx-x doi: xx.xxxx/xxxxxx

